

KALAALLIT DANMARKIMI ILINNIARTUT

KALAALLIT DANMARKIMI ILINNIARTUT

Allaaserinnittut: Line Vikkelsø Slot, Maja Meiland Hansen, Cecilie Heitmann, Kathrine Storgaard Carlsen, Tine Birkelund Thomsen

Ansvarlig: Ligebehandlingschef Bjarke Oxlund

ISBN: 978-87-7570-209-1

e-ISBN: 978-87-7570-210-7

Assit: jacoblund

Ilusilersuisoq: Hedda Bank

© 2023 Inuttut Pisinnaatitaaffinnut Institutti – Danmarkip Kalaallit Nunaatalu nuna tamakkerlugu inuttut pisinnaatitaaffiit pillugit sullissivia

Wilders Plads 8K

1403 København K

Telefon 32 69 88 88

www.menneskeret.dk

Saqqummiussaq una ilaannaaluunniit, najoqqutarisaaq ersarissumik nalunaarlugu, akissarsiutaanngitsumik atorreqarsinnaavoq.

Ilaatigut naqinnerit angisuut, oqaaseqatigiit naatsut, oqaatsit kittoraasikkat ikittut, titarnertaat naaneri nalleqqatigiinngitsut assersuutillu ersarissut atorlugit, saqqummiussat, sapinngisaq tamaat tamanit atuarneqarsinnaanissaat anguniagaraarput.

Periarfissaqarneq pillugu uani annertunerusunik paasisassarsiorit: www.menneskeret.dk/tilgaengelighed

IMARISAI

EQIKKAANEQ	4
KAPITALI 1 – AALLAQQAASIUT	6
MISISSUINERMI TUNULIAQUTAASOQ	6
KAPITALI 2 – MISISSUEQQISSAARNERMI PERIUSAASOQ	8
APERSUGASSANIK TOQQAANEQ	8
APERSUKKAT	8
APERSUGASSANIK TOQQAANEQ	10
KAPITALI 3 – KALAALIULLUNI DANMARKIMI ILINNIARTUUNEQ PILLUGU INUTTUT NAMMINEQ OQALUTTUAT PINGASUT	11
" KAJA – TAANNA KALAALEQ' TAAMA PAASINEQARAJUNNERUVUNGA"	11
"EQQARSAATIKKUT UTERTITSINISSAQ SILLIMAFFIGIUIARPARA"	12
"MISIGISSUTSITSINNIK QAFFAKAATITSINEQ ILINNIARTITSISUNIT EQQUMAFFIGINEQANNGIVIPPOQ"	13
KAPITALI 4 – NALUNAARSUINISSAQ KISIAT SIUNERTARALUGU MISISSUEQQISSAARNEQ	15
ISUMMAT PIGILIUTERIKKAT ASSIGIINNGISITSINERLU	15
Ilinniartitaanermi kulturi isummanit pigiliuteriikkanit sunnerneqartoq	15
Amerlaqisunit assigiinngisitaaneq misigineqarpoq	19
Ilinniaqatinit ilinniartitsisuniillu pitsaanngitsumik pinnittoqarsinnaavoq	20
Ilinniarfiup avataani assigiinngisitaaneq	21
Danskit inuusuttut kalaallit nunaat moderniusoq ilisimasaqarfiginngilaat	22
Kulturikkut assigiinngisutsit unammilligassallu	23
PEQATAATINNEQANNGINNEQ NALERISIMAANNGINNERLU	24
Ataatsimoortuni peqataatinneqannginneq	24
Ilinniakkatigut oqaatsitigullu akimmiffissat	26
Nalerisimaannginneq tarnikkullu sanngiiffeqarneq	29
Arfineq marluugangata ataaseq taamaatitsinissamik eqqarsartarpoq	31
Amerlanerit nunatsinnut uternissaq kissaatigaat	32
KAPITALI 5 – ILINNIARNERMI NALERISIMAANNGINNERUP PITSAANNGIT-SUNILLU MISIGISAQARNERUP IMMINNUT ATAQATIGIINNERAT	34
KAPITALI 6 – ILINNIARTUT ILINNIARTITSINERMI PITSAASUUNIK AVATANGIISEQARNISSAMUT PISINNAATITAAFFEQARNERAT	36
ASSIGIINNGISITSINEQ PILLUGU INATSIMMI NAKKARSAANERUP INERTEQQUTAANERA	36
ILINNIARTITSINERMI AVATANGIISIT PILLUGIT INATSIT	37
KALAALLINIK DANMARKIMIITTUNIK NUNAP INOQQAAVISUT ILLERSUINEQ	38
KAPITALI 7 – INNERSUUSSUTIT	40
NASSUIAATIT	41

EQIKKAANEQ

Kalaallit ilinniartut Danmarkimi ilinniartuunerup qanoq inneranik misigisaat – tamatumunnga atatillugu isummanik pigiliuteriikkanik peqataatinneqannginnermillu naapitsinerat, nalunaarusiami matumani qulaajarneqarpoq. Nalunaarusiaq 2022-imi ukiakkut Danmarkimi kalaallit ilinniartut akornanni immersugassamik immersuisitsinikkut misissuineramik aallaaveqarpoq.

Kalaallit inuusuttut amerlasuut, Kalaallit Nunaanni meeqqat atuarfianni imal. inuusuttunut ilinniakkamik naammassigaangamik Danmarkimi ilinniarnissamut qinnuteqartarput. Danmarkimili ilinniarnernerup unammilligassaqarnera annertuumik ilimanaateqarpoq. Taamaalilluni- ilaatigut kalaallit ilinniartut akimmiffissaqartut akuliutsinneqanngitsutullu misigisarnerat, Aarhusimi Kalaallit Illuannit ernumassutaasutut oqaatigineqarpoq, naatsorsueqqissaarnermilu kisitsisit qiviassagaanni, kalaallit qaffasissumik ilinniartut akornanni taamaattartut amerlasoorujussuunerat takuneqarsinnaavortaaq.

Tamatumunnga patsisaasut arlalippassuusinnaapput. Ilinniagaqassutsikkut oqaatsitigullu akimmiffissat apeqqutaasinnaagunarput, nassuiaatissallu tamakkinngivikkaluarlugit ilagisinnaallugit. Isummat pigiliuteriikkat, amerlasuut allaassuteqartunut assuarlernerat peqataatinneqannginnerlu, inuusuttup Danmarkimi ilinniartitaanerup iluani ingertaniarneranut naalleraasinnaanerat, misissuinerit arlallit paasinarsisippaat. Ajornartorsiutip qanoq annertutiginera maannamut suli misissorneqanngilaq.

Kalaallit ilinniartut ilinniarnermi ilinniartutut allatut assigiimmik periarfissinneqarnissamut tunngatillugu unammilligassinneqarnerat, naligiimmik pineqarnissamit isigalugu isornarpoq. Tamatuma peqatigisaanik kalaallit Danmarkimiittut, nunap inoqqaavi pillugit isumaqatigiissut ILO, danskit kulturiannik naapitsinermi, ilinniartinnissaq ilaatigut oqaatsitigut kulturikkullu akimmiffissat kalaallinit misigineqarsinnaasut pakkersimaarnissaannut, danskit naalagaaffiannik pisussaaffillisoq tunngavigalugu, immikkut illersugaapput.

Ilinniartunik immersuisitsilluni misissuinermi kalaaliuneq pillugu pigiliuteriikkanik isummerfigineqarnerartut, ilinniaqatinit ilinniartitsisuniilluunniit pitsaanngitsumik pineqarnerartut imal. nikassarneqarnerartut imal. assigiinngisinneqarnerartut, nalerisimaannginnerunerarajuttut ass. ullut tamaasa ilungersuasutut/stress avataanniittutullu misigisut, ataatsimut naliliivugut.

Tamatuma peqatigisaanik, ilinniarnermi ilinniagaqassutsikkut akimmiffissat, ilinniartut nalerisimaarnerannut sunniuteqartartut, naliliivugut.

Kiisalu ilinniaqatillu ataatsimoornermi inuttut akuliusimaneq annikitsoq ulluinnarni ilungersuasutut/stress ataatsimoortullu avataanniittutut misiginermut attuumassuteqartoq naliliivugut.

Kalaallit Danmarkimi ilinniarnermi misigisaat misilittagaallu pillugit nutaanik ilisimasaqalernissaq, nalunaarusiornermi, tamatumunngalu atatillugu isummat pigiliuteriikkat peqataatinneqannginnerlu assigiinngiaartumik ulluinnarni akuusut, ilinniarnerrullu saniatigut iliuuseqarfissat pillugit oqaloqatigiissitsinissaq anguniagaapput.

Inuttut Pisinnaatitaaffinnut Instituttip innersuussutai

- Meeqqanut Ilinniartitaanermullu ministereqarfiup Ilinniartitaanermut Ilisimatusarnermullu ministereqarfiup, ilinniarfiit tamarmik, ilinniartitsinermi pitsaasunik avatangiiseqarnissap nukittorsarneqarnissaanik pisussaaffeqarnerisa qulakkeerinissaa suliniutigissagaat. Ilinniartitsinermi pitsaasunik avatangiiseqarnissaq, avatangiisit pimmatiginniffiunngitsut, nakkarsaaviunngitsut assigiinngisitsiviunngitsullu ersarissarlugit annertusineqarnissaanik qulakkeerinissamik pisussaaffeqarneq, tamatuma nassataraa.
- Meeqqanut Ilinniartitaanermullu ministereqarfiup ilikkagassat naalagaaffeqatigiinnermut tunngasut, najoqqutassiani naapertuuttuni meeqqallu atuarfiini fagini sulerinissamut nassuiaatini erseqqissassavai, taamaaliornikkullu Kalaallit Nunaanni ullutsinni pissutsit ilisimaneqalernissaat qulakkeerlugu. Tamanna pingaartumik qallunaatoornermut inuiaqatigiilerinermullu tunngavoq.

Nunat Avannarliit naalagaaffeqatigiinnerlu ukiumi atuarfiusumi 2022/2023-imi meeqqat atuarfiini oqaluttuarisaanermi pinngitsoorani ilinniagassat ilanngunneqarsimagaluit, Kalaallit Nunaat moderniusoq pillugu qallunaatoornermi inuiaqatigiilerinermilu ilinniartinneqarnissaq atuartut sulii amigaatigaat.

- Danskit naalakkersuisui naalagaaffimmi immikkoortumik, kalaallit Danmarkimiittut assigiimmik pineqarnissaannut naalagaaffiup suliniutaanik ataqatigiissaarinissamik qulakkeerisinnaasumik pilersitsissasut.

KAPITALI 1 – AALLAQQAASIUT

MISISSUINERMI TUNULIAQUTAASOQ

Nalunaarusiami matumani, kalaallit Danmarkimi ilinniartut akornanni nalerisimaarneq misissorneqarpoq. Immersugassaq atorlugu misissuinikkut ilinniartut Danmarkimi ilinniartuunermi misigisaat – tamatumunngalu atatillugu isummat pigiliuteriikkat peqataatinneqannginerlu naapitaat qulaajarneqarput.

Kalaallit inuusuttut amerlasuut, Kalaallit Nunaanni meeqqat atuarfianni imal. inuusuttunut ilinnikkamik naammassigaangamik, Danmarkimi ilinniarnissamut qinnuteqartarput. Danmarkimili ilinniarnernup unammilligassaqarnera annertuumik ilimanaateqarpoq. Taamaalilluni ilaatigut kalaallit ilinniartut akimmiffeqartut akuliutsinneqanngitsutullu misigisarnerat, Aarhusimi Kalaallit Illuannit ernumassutaasutut oqaatigineqarpoq, naatsorsueqqissaarnermilu kisitsisit qiviassagaanni, kalaallit qaffasissumik ilinniartut akornanni pingajorarterutingajaasa taamaatittarnerisigut¹ amerlasoorujussuunerat takuneqarsinnaavortaaq.

Tamatumunnga patsisaasut arlalippassuusinnaapput. Ilinniakkatigut oqaatsitigullu akimmiffissat apeqqutaasinnaagunarput- nassuiaatissallu tamakkinngivikkaluarlugit ilagisinnaallugit, siulianili misissuinerit kalaallit pigiliuteriikkanik isummerfigineqartarnerannik peqataatinneqannginnerannillu tikkuussipputtaaq. 2015-imi Danmarkimi kalaallit assigiimmik pineqarnerat pillugu, ataatsimut isigalugu killiffik Inuttut Pisinnaatitaaffinnut Instituttimit misissorneqarmat, kalaallit *arlalitsigut* danskisut allatulli periarfissanik atuinissamut tunngatillugu unammilligassanik siumuisarnerat paasineqarpoq. Misissuinerup taakku pigiliuteriikkanik isummerfigineqartarnerannik takutitsinera pingaarnertut maluginiagassaavoq.² Misissuinerit ataasiakkaat, kalaallit inuusuttut ilinniartut pillugit pissutsinik immikkut ukkassisut, taamatuttaaq isummiuteriikkat, amerlasuut allaassuteqartunik assuarlertarnerisa peqataatitsinnginnerullu, Danmarkimi ilinniartitaanerni akimmiffiusinnaanerat.³ paasinarsisippaat.⁴ Ajornartorsiutilli qanoq annertutiginera maannamut suli misissuiffigineqanngilaq.

Kalaallit ilinniartut ilinniarnermi ilinniartut allatut assigiimmik periarfissinneqarnissamut tunngatillugu unammilligassinneqarnerat, naligiimmik pineqarnissamit isigalugu isornarpoq. Tamatuma peqatigisaanik kalaallit Danmarkimiittut nunap inoqqaavi pillugit isumaqatigiissut ILO, danskit kulturianik naapitsinermi ilinniarninnissaaq, ilaatigut oqaatsitigut kulturikkullu akimmiffissat kalaallinit misigineqarsinnaasut pakkersimaarnissaannut, danskit naalagaaffiannik pisussaaffiliisoq tunngavigalugu, immikkut illersugaapput.

Tamanna tunngavigalugu, Inuttut Pisinnaatitaaffinnut Instituttip, nuna tamakkerlugu assigiimmik pineqarnissamut sullissivittut, unammilligassanik kalaallit ilinniartut Danmarkimi ilinniarnermi naapittagaannik misissuinissaq suliniutigaa. Inuit tamarmik suaassuseq, atoqatigiinnikkut isuma, suaassutsikkut kinaassuseq, suaassutsimik takutitsineq, suaassutsit assigiinngissutaat, inuttut innarluuteqarneq,

ammip qalipaataa imal. inuiaassuseq pissutigalugit assigiinngisinneqaratik, assigiimmik pineqarnissaasa siuarsarnissa, Instituttip suliassaraa.

Kalaallit Danmarkimi ilinniartuunerminni misigisaat misilittagaallu, tamatumunngalu atatillugu isummat pigiliuteriikkat peqataatitsinnginnerlu, annikinnerusumik annertunerusumilluunniit ulluinnarni ilaasut, ilinniarnerrullu saniatigut pakkersimaarniagassat pillugit oqaloqatigiinnissamut nutaanik ilisimasaqalernissaq, nalunaarusiornermi anguniagaavoq.

KAPITALI 2 – MISISSUEQQISSAARNERMI PERIUSAASOQ

Nalunaarusiaq kalaallit Danmarkimi ilinniartut akornanni nalerisimaarneq pillugu immersuinikkut misissuineramik tunngaveqarpoq. Nalunaarusiaq aamma – inuttut nammineq oqaluttuat aqutugalugit- ilinniartut aalajangersimasut ilinniartuueq pillugu misigisaannut paasisaqartitsivoq.

Misissuinermi immersugassaq, Danmarkimi Kalaallit Illui sisamat, kalaallinut Danmarkimiittunut attavittut katersuuttarfittullu atuuttut, kalaallinullu Danmarkimi ilinniartunut; ilinniartitaanerit, ilinniartuunersiutit assigisaallu pillugit siunnersuisarfiusut ilitersuisarfiusullu suleqatigalugit, ilusilerneqarlunilu nassiunneqarpoq. Kalaallit Danmarkimi ilinniartut tamangajalluinnarmik Kalaallit Illuisa arlaannut atassuteqartut ilimagineqarpoq.

Kalaallit Illui Danmarkimi ilinniartunut kalaallinut katillugit 510-nut immersugassamik e-mailikkut nassiussipput. Immersugassamut attavik, inuit akunnerminni attaveqatigiittarfiisigut Kalaallit Illuisa qupperneranni avitseqatigiissutaavortaaq. 147-it tassalu 29%-it akissuteqarput.

APERSUGASSANIK TOQQAANEQ

Danmarkimi kalaallit ilinniartut qitiusumiit nalunaarsorneqanngimmata, Danmarkimi Kalaallit Illui aqutigalugit apersugassanik naapertuuttunik pissarsivugut.

Kalaallit Illuinut attassuteqassagaanni Namminersorlutik Oqartussaniit immikkut tapiissutisinissamut, tassalu Danmarkimi ilinniagaqarnersiuteqarfiusinnaasumi ilinniartuunissamut, Kalaallit Nunaannilu minnerpaamik ukiuni qulini imal. qinnuteqaneq sioqqullugu ukiuni kingullerni tallimani najugaqarsimanissamik eqquutsinissaaq piumasaaqaataavoq.⁵ Uagut misissuiffigisavut taama killiliinermit nassuiarneqarpoq. Ilinniartut kalaallinik, qulaani killiliussap avataaniittunik- taamaammallu immersugassami apeqqutinik akinissamut periarfissaqarsimanngitsunik- ilaqarsinnaapput. Taamaammatt ilinniartunut taakkununga kalaallinut, taama aamma inerneqarumaarsinnaanissaa, misissuinerup oqaatigisinnaanngilaa.

Immersugassaq- ikittunnguit eqqaassanngikkaanni- kalaallinut Danmarkimi ilinniartunut tamanut, Kalaallit Illuinut attavilinnut, katillugit 510-nut nassiunneqarpoq. Paasissutissat 2022-imi novembarimut decembarimut katersorneqarput.

APERSUKKAT

147-imit nassinneqartut 29%-iinit akissutisivugut. Misissuiffigineqartussat amerlasuunut sinniisuunerat aalajangiivisinnaajumallugu paasissutissat amigaataasut pingaaruteqassusaannik naliliisoqarpoq. tabelimi 1-imi takuneqarsinnaasut,

suaassutsimut agguataarinnermut tunngatillugu, amerlasuunut sinniisutut misissuiffigineqartut allaassuteqalaarput. Taamaalillutik arnat misissuinermi/ paasissutissani takkuttuni angutinit amerlanerupput. Taamatutaaq Midtjyllandimi kalaallit ilinniartut amerlanerunerat ilinniartullu Københavnimeersut Sjællandimeersullu ikinnerunerat takuneqarsinnaavoq.

Tabelimi 1-imi amerlasuunut sinniisutut misissuiffigineqartussani agguataarinerup, inuttut atukkat inuillu katitigaanerat pillugit uuttuutini arlalinni innuttaasunut assersuunneqarnera takuneqarsinnaavoq.

TABELI 1: APERSUKKAT AMERLASUUNULLU SINNIISUTUT MISISSUIFFIGISAT AGGUATAARNEQARNERAT

	INNUTTAASUT MISISSUIFFIGINEQARTUT	AMERLASUUNUT SINNIISUT	NIKINGASSUTAT
Suaassuseq			
Angutit	39%	27%	-12 pct.-point
Arnat	61%	72%	11 pct.-point
Ukiut			
18-iliisimanngitsut	4%	5%	0 pct.-point
18-20	15%	15%	0 pct.-point
21-25	36%	42%	6 pct.-point
26-30	24%	17%	-6 pct.-point
30-ileereersut	21%	21%	1 pct.-point
Nunap immikkoortui			
Nordjylland (Aalborg)	13%	10%	-4 pct.-point
Midtjylland (Aarhus)	31%	59%	27 pct.-point
Syddanmark (Odense)	18%	19%	1 pct.-point
København aamma Sjælland (Hovedstaden)	37%	13%	-25 pct.-point
Maanna ilinniagaq			
Ilinniarnertuunngorniarneq	16%	12%	-3 pct.-point
Inuussutissarsiummut sammititamik ilinniarneq	13%	12%	-1 pct.-point
Qaffasissumik ilinniartitaanerit sivikitsut akunnattumillu siviussusillit inuusutissarsiutinut sammititat	8%	9%	1 pct.-point
Sulinermik misilittagaqarfiusumik bachelori	28%	23%	-5 pct.-point
Universitetimi ilinniarneq	32%	41%	9 pct.-point
Ilinniagaq alla	4%	3%	-1 pct.-point
N (amerlassusaat)	510	147	-

Najoqqutarisat innuttaasut misissuiffigineqartut pillugit paasissutissat: Kalaallit Illui. Nunap immikkoortua, apersukkat nammineq ilinniakkamik sumiiffianik oqaatigisaannit pissarsiaavoq. Illoqarfik ungaluusigaq Kalaallit Illuannut innersuussivoq. Procentit akunnaallisakkat.

Uttuutit allat ilinniartut akissutaannut aalajangiisuusinnaasut, soorlu qanoq sivilisutigisumik Danmarkimiinneq, misissuiffigisani ilisimaneqanngimmata, akissutiniq nalunaaruteqarnermi naliliivigineqanngillat. Tamatuma misissuinerit inernerit kalaalliniq ilinniartunik immersuisimanngitsunik takutitsinersut qularnaarlugu ilisimaneqarsinnaannginneranik isumaqarportaaq.

APERSUGASSANIK TOQQAANEQ

Oqaatigineqareersutut nalunaarusiap immikkoortua uuttorneqarsiinnaasunik paasisutissartalik, inuttut nammineq oqaluttuanik pingasunik, ilinniartut aalajangersimasut, ilinniartuuneq pillugu misigisaannik paasisaqartitsinissamik siunertaqartunik ilaneqarpoq.⁶ Apersukkat danskit ilinniarfiinik naapitsinermit kalaaliunerup qanoq isumaqarneranik paasinninnerat nassuiaanerallu, oqaluttuat takutippaat. Taamaalillutik Danmarkimi ilinniarnernit misigisat uuttorneqarsinnaanngitsut, oqaluttuat takutippaat.

KAPITALI 3 – KALAALIULLUNI DANMARKIMI ILINNIARTUUNEQ PILLUGU INUTTUT NAMMINEQ OQALUTTUAT PINGASUT

”KAJA – TAANNA KALAALEQ’ TAAMA PAASINEQARAJUNNERUVUNGA”

**23-inik ukiulik Kaja universitetimi ilinniarnermi ataatsimoortunut
ilaangilaq. Ilinniartoqataasa imigassartoriaasaat isummallu pigiliutiinnagaat
taamaattussaangitsutullu misiginerup, tunuartilersippaa.**

Kajap universitetimi ilinniarni aallartikkamiuk, imigassap qanoq inutigigera tupaallaatigaa. Sap. ak. siulleq qaangiutiinnartoq inuttut ataatsimoornerit tamani peqataanissi kajumigiunnaarpaa.

”Sapaatip akunnera ilinnialerlaat ilinniarnermi pitsaasunik attaveqarnissaannut tunngavissiiinissamik ilinniarfillu pillugu nalinginnaasumik paasissutissiiinissamik siunertaqartoq (rusuge), ullaamiit unnummut imigassartorfiuvoq. Sammisat tamarmik imigassartorfiupput,” Kaja oqaluttuarpoq.

Taamaakkaluaq qaammat ataaseq qaangiummat inuttut attaveqarnissaq periarfissinniarlugu, ilinniaqatini- ilaatigut talarti sullulimmut ikkullugu immiaarartorneqqusaannermik aaqqissuussinertalimmut illuaqqiartut angalaaqatigai.

Kaja tullinguukkami talartilu sullilimmut attaviligaq imaalertormagu, ilinniaqataasa marluk illaatigaat ataaserlu ima oqarpoq:

”Kalaaliugavimmi pikkoriffigaat.”

Kaja illaqataavoq akerriliinanilu. Ajortumik pineqartutut inissikkusunngilaq nuannisarnerlu aserorumanagu.

Piffissarli sioqqullugu angerlarpoq. ”Amerlasuut isumaqarput kalaallit imerajuttuusut, amerlaqaagulli imerajuttuunngivissut. Uanga ilaquuttanni imigassamik ajornartorsiuteqartoqanngilaq. Danmarkimi ataatsimoornerit peqataanissaq imigassartunngikkuit ajornakusoorpoq,”Kaja oqarpoq.

Ilinniaqatit imigassartoriaasaat kisimi Kajamut avataaniittutut misigilersitsisanngilaq. Ilinniakkatigut tapersersoqatigiinni peqataaffigisamini kukkusumik oqaaseqarnissi annilaanngatigisarsimavaa.

”Nunatsinni amerlasuunit inoqatit oqaaseqartinneqaqqaarajupput, uagullu nalinginnaasumik nipaannerullutalu tunuarsimaneruvugut. Danmarkimi inuit nipituumik qalleraatiinnarlutillu oqaluuttarnerat, assullu oqallittarnerat misigigajuppara. Uattut nunatsinni sumiiffimmit annikitsumeersuulluni akerriliiumannginnalaarlunilu ittoornarsinnaavoq, maanilu Danmarkimi oqaaseqarnissaq ajornakusoorinnaalluni.”

Ilinniarnermi inuit kalaalliunerminik soqutiginninnerunerat misigigajuppaa.

” Kalaallit Nunaanneersuunerarnanga Aarhusimeersuunerarnissara isumaliutigigajuppaa. Uangattaarmi sunngiffinni nuannarisakka, sunalu pillugu ilinniagaq taanna toqqarsimaneriga oqaluusererusunneruakka. Amerlanertigulli tassaattitarpaannga Kaja – taanna kalaaleq.”

”Ilaanni naammagiinnartariaqarlugu eqqarsartarpunga. Uangami Danmarkimut nuullunga universitetimi atuarnissara nammineq toqqagaraara,” Kaja oqarpoq.

Toqqissisimanginnerup isummallu pigiliuteriikkat Danmarkimi misigisami, kalaaleqatinik nunamilu allamiunik ikinngutissarsiulersippaat.

”Nunami allamiut allat peqatigalugit kalaaleq Kaja-aannanngitsutut misigaanga. Inuttut namminiusinnaallunga misigaanga. Danmarkimi amerlasuutigut assigiinnik unammilligassaqtutut misiginerput pissutigalugu ataatsimoorpugut.”

”EQQARSAATIKKUT UTERTITSINISSAQ SILLIMAFFIGUARPARA”

27-inik ukiullip Ivalu-p, ilinniarnermi kalaallit pillugit quujassuaatinik ilaquuttallu imerajuttuunerannik takorluuisunik naapitsinissaq, sillimaffiguarpaa.

Ivalu illoqarfiliatuaraangami universitetimi ilinniaqatiminik ilaqanngisaannarpoq.

” Kalaaleq aalakoortutut naqissuserneqarusunngilanga. Taamaammatt arnanik ikinngutiginerpaasannik toqqissinartitannik ilaqarlunga aatsaat illoqarfiliartarpunga. Ass. sulereerlunga silami seqinnisaarlunga anaanama immiaarartoqatigisimanagera ilinniarfimmi oqaluttuarissagukku, ilaatigut oqarfigineqassaanga 'aap soorunami taamaaliurputit. Kalaaliuvutimmi,” Ivalu oqaluttuarpoq.

Københavns Professionshøjskole-imiit bachelorinngornikuuvoq, maannalu universitetimi kandidatinnorgniarpoq Danmarkimilu ukiuni 17-ini najugaqarsimalluni.

Atuarnini ilinniarninilu tamaat 'kalaallit pillugit quujasaarutininik' kalaallit tamarmik imerajuttuunerannik imal. kinguaassiuutitigut pinerluuteqarsimanerannik paasinnittariaatsimik tunngaveqartunik oqarfigineqartarneq misigaa.

Isummat pigiliuteriikkat Ivalup pissusilersorneranut sunniuteqarput.

”Ilinniarninni aalajangiuteriikkanik isummerfigineqartanngikkaluaruma taamaattariaqqanngikkaluamik pissusilersuuteqartariaqarpunga. Utertitsinissaq eqqarsaatikkut piareersimatittuarpara. Saassussinerit annikitsumillu uumissuinerit misigitinneqartartut maangaannarmeersuupput toqqissisimanerpaaffinnilu pisarlutik.”

Assersuutigalugu ataavini Nuummiittoq ilinniaqatiminut oqaluuserippagu, imigassamik atornerluisuunnginnera naammineq anaanamilu qimarratigisimanginnera pillugu nassuiaanissi tamatigut piareersimaffigisarpaa.

"Danmarkimi kalaaliusugut tamatigut qimarratigisinnaangisatsinnik inissinneqartarpugut. Soorluuna inissisimaffimmut tassunga inissinneqarsinnaaguma, inuttut kinaassutsinnut pingaartitannullu isummernissaq ajornanginnerusoq."

2022-imi TV 2-mi juullimut ammartakkatut aallakaatinneqarsimasut Pyrus aamma DR-ip Nissebanden, kalaallinik inuiattullu ikinnerussuteqartunik assigiinngisitseqataanersut tamanit oqallisigineqalermata, ilinniaqatimi amerlasuut oqallinnermi pineqartut kalaallit tungaanniit paasissallugit soqutigingikkaat, lvalup misigaa:

" Ajuallajasutut inissinniaannavippaatigut oqallinnerullu sumut tunngassuteqarnera paaserusunngivillugu."

Isummat pigiliuteriikkat naapittakkami, danskillu nalinginnaasumik Kalaallit Nunaat pillugu ilisimasakinnerisa, taamaattussatullu isigisat misigisami ersarissumik imminnut atasuteqarnerat, lvalup takusinnaavaa.

" Isummat pigiliuteriikkat nunasiaataanerup nunasiaataajunnaarnerullu-nunasiaataajunnaavinnerunngitsup amiakkuisut isigaakka. Taamanikkulli uatsinnik isiginnittariaaseq sulii attanneqarpoq. Kalaallit Nunaata kalaallilu kulturiata, Danmarkimi atuartut skemaanni initunerujussuunissaat, nunatsinnilu nunasiaataagallarnek pillugu annertunerusumik ilinniarnissaq kissaatigissagaluarpara."

"MISIGISSUTSITSINNIK QAFFAKAATITSINEQ ILINNIARTITSISUNIT EQQUMAFFIGINEQANNGIVIPPOQ"

Aaqjissuussaannermut allanartumut naleqqussarniarnek, ilinniartitsisullu kalaallit ilinniartut tunuliaqutaannik eqqarsateqannginnerannik misigineq, Ninap universitetimi atuarnernik unitsitsineranut pissutaapput.

Ninap universitetimi oqalugiaatinik tusarnaarsimagangami nukillalaarlunilu kamakkajuppoq.

Pingaartumik oqalugiaateqartup, qallunaangorsaannermik taaneqartartumi, kalaallinik nunaqarfinniit illoqarfinnut nutsertitsineq pineqaleraangat, imal. kalaallit meeqqat inuusuttullu danskisut ilinniarnissaq- ilinniarnissarlu siunertaralugit, pinngitsaaliissummik imal. annertunerusumik annikinnerusumilluunniit nammineq piumassuseq tunngavigalugu, Danmarkiliartinneqartut oqaluuseringaangatigik tamanna pisarpoq.

Kalaallit Nunaanni pinngitsaaliissummik nuutinneqarnek Danmarkimilu ilinniartuuneg ilungersunartoq, Ninap oqaluttuaasa ilagaat.

Ninap angutaa danskit Kalaallit Nunaannik nutaangorsaannermik taaneqartartumut atatillugu, nunaqarfimminit pinngitsaaliissummik nuutinneqarpoq. Ninalu inuusuttuaraalluni Danmarkimi efterskoleriartinneqarnermini, ullut tamaasa isummanik pigiliuteriikkanik ilisimaatsunermillu, sapinngisaq tamaat danskisut pissusilersornissap ajunnginnerpaanissaanik misigisarpoq.

"Universitetimi kalaaliulluni ilinniartuunerup inunnguutsimiillu nassatarisatta eqqarsaatigineqarnerat misiginngilara. Sammisassanut oqimaatsunut ilinniartitsisut sivikippallaamik piffissaliisarput. Sammisani taamaattunik atuarnerni oqaluuserinninnernilu misigissutsinik sakkortuunik qaffakaatitsinertik eqqumaffiginngilluinnarpaat. Tamanna uatsinnut anigoruminaatsumik nalaataqaqqinnertut", Ninamit misigineqarpoq.

Nukillalaarnerit ima annertutigilermata, Kalaallit Illuanni ilinniagaq pillugu siunnersortip Ninap attavigisaata, tarnip pissusaanik immikkut ilisimasalimmik oqaloqateqarnissaanik siunnersorpaa. Semesterit aappassaat ingerlatereerlugu ilinniarnermi unitsinnissaa toqqarpaa.

Ullumikkut inuussutissarsiutinik ilinniarfimmi ilinniarpoq universitetimilu atuarunnaarnini oqiliallaatigalugu.

Inuussutissarsiutinik ilinniarfimmi ilinniaqatinit ilinniartitsisuniillu allanartatut isigineqartutut sulisigaaq

"Ilinniaqatinit allaasunik aperineqartarpunga. Apeqqutit isummat pigiliuteriigaajuaannaratillu oqaaseqaataajuaannanngillat pitsaanngitsut. Apeqqutilli tamarmik kalaaliuninnut tunngassuteqarput, danskit amerlasuut nunarput pillugu qanoq ilisimasakitsiginerannik takutitsillutik. Inuiaqatigiinnut kalaallinut sinniisuunissannik misigilersitsisarpoq. Uanga nammineq inuttut inuunera peerneqartarpoq," Nina oqarpoq.

Inuussutissarsiutinut ilinniarfimmi nalinginnaasumillu danskit akornanni, Kalaallit Nunaat kalaallillu pillugit ilisimaatsunerup Ninap misigisaata, ataatsimoornissani amerlasuuni peqataarusugunnaarsippaa.

"Immikkoorniartutut, allanut akuliutinngitsutut Ninaananga kalaaliusutut isigineqarajuppunga," oqarpoq.

KAPITALI 4 – NALUNAARSUINISSAQ KISIAT SIUNERTARALUGU MISISSUEQQISSAARNEQ

ISUMMAT PIGILIUTERIIKKAT ASSIGIINNGISITSINERLU

Immersugassaq atorlugu misissuinermi ilinniartut nalerisimaarnerat Danmarkimilu ilinniartuunerminni misigisaat, tamatumunngalu atatillugu oqaaseqaatit pitsaanngitsut, isummat pigiliuteriikkat assigiinngisitaanerlu⁷, peqataatinneqarusunnginnermik misigilersitseqataasinnaasut, inuusuttullu misilittagaat kinaassusaannut imminullu naleqartinnerannut sunniuteqarsinnaasut pillugit aperineqarput.⁸

APERSUKKAT PILLUGIT PAASISSUTISSAT

- Agguaqatigiissillugit ukiui: 26,4
- 41 %-it universitetimi ilinniarneq ingerlappaat, 23 %-illu sulinermik misilittagaqarfiusumik bachelorinngorniarneq ingerlallugu. Ikinnerusut ilinniakkamik inuusutissarsiummut sammititamik ingerlatsippat (12 %), ilinniarnertuunngorniarpur (12 %) imal. qaffasissumik ilinniartitaanerit sivikitsut akunnattumillu sivisussusillit inuusutissarsiutinut sammititat arlaannik ingerlataqarlutik (9 %)⁹
- 38 %-it ilinniarnermi semester siullesq ingerlappaat
- Affaat sinneqartut (58 %) region Midtjyllandimi najugaqarput ilinniartutillu (59 %). Taakkunanga ikinnerungaatsiartut (14 %) region Sjællandimi imal. region Hovedstadenimi najugaqarput ilinniartutillu (13 %). Nunap immikkoortui tamarmik misissuinermi ilaapput.
- 72 %-it arnaapput 27 %-illu angutaallutik.
- Amerlasuut aatsaat Danmarkimut pippat (31 %-it ukioq ataaseq inorlugu Danmarkimiippat 18 %-illu ukiup ataatsip ukiullu marluk akornanni Danmarkimiillutik)

ILINNIARTITAANERMI KULTURI ISUMMANIT PIGILIUTERIIKKANIT SUNNERNEQARTOQ

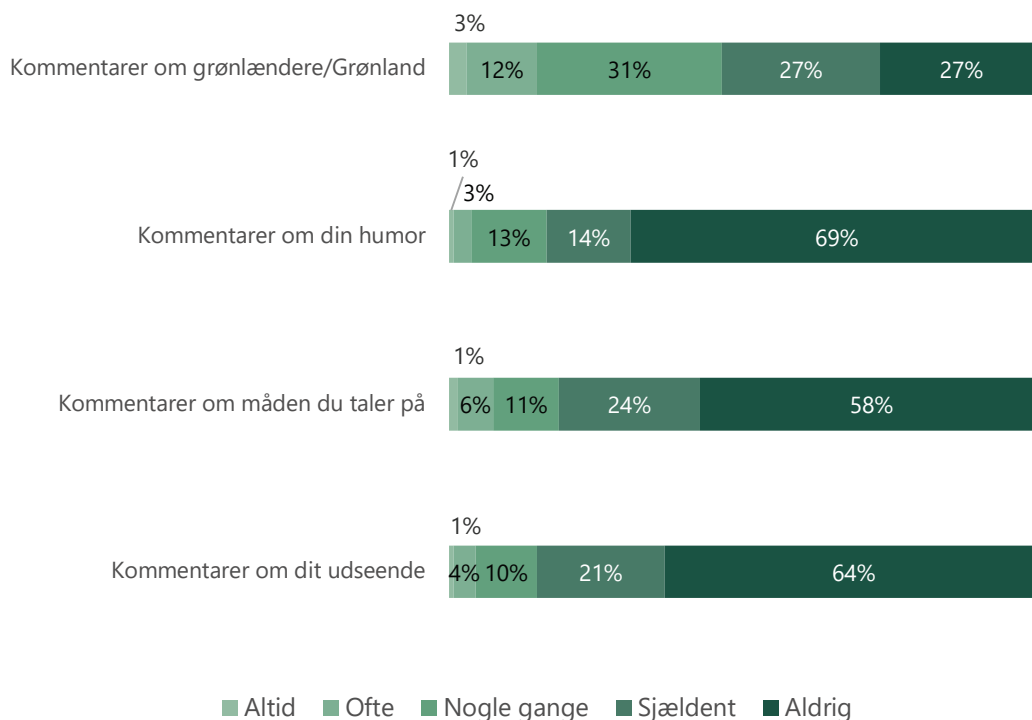
Misissuinermi ilinniakkamik ingerlatsinermi, ilinniartup kalaaliuneranut atatillugu oqaatsit pitsaanngitsutut misigisat apeqqutigaaqut.

Takussutissiami 1-imi takuneqarsinnaasutut, qaammatini kingullerni aqqaneq marlunni kalaallit pillugit imal. Kalaallit Nunaat pillugu pitsaanngitsumik oqarfigineqarneq, kalaallit ilinniartut amerlasuut misigisimavaat. 46 %-it tamatigut, akulikitsunik imal. ilaannikkut nuanninngitsutut imal. narrujumminartutut misigisaminnik

oqaaseqarfigineqartarput. 27 %-iinnaat taama misigisaqarsimanngisaannarnerarput. Allatut oqaatigalugu 73 %-it, qaammatini kingullerni aqqaneq marlunni, kalaallit, Kalaallit Nunaallu pillugit pitsaanngitsunik oqaaseqarfigineqarneq assigiinngitsumik annertussusilimmik misigaat.

Kalaallit ilinniartut ikinnerit betydpingaarutillilli, ukiup kingulliup ingerlanerani nammineq inuttut qanoq isikkoqarneq, quiasarneq imal. oqaluttariaaseq pillugit nuanninngitsumik imal. narrujuumminartumik oqaaseqarfigineqarneq aamma misigaat. Ilinniartut 18 %-iisa tamatigut, akulikitsunik imal. ilaannikkut oqaluttariaasertik pillugu oqaaseqarfigineqarsimanertik oqaatigaat. Taamaaqataanik 15%-it qanoq isikkoqarnertik pillugu oqaaseqarfigineqarsimapput, 17 %-illu quiasariaasertik pillugu oqaaseqarfigineqarsimallutik.

TAKUSSUTISSIAQ 1: QAAMMATINI KINGULLERNI AQQANEQ MARLUNNI NUANNIITSUMIK IMAL. NARRUJUUMMINARTUMIK OQAASEQARFIGINEQARNEQ.

Takussutissiamut nassuiaat: Apersukkat tamarmik. Akissutit 135-it. (quiasarneq pillugu oqaaseqaatit: akissutit 134-it). Apeqqu: Maanna ilinniarnepit nalaani qaammatit aqqaneq marluk kingulliit ingerlaneranni qanoq annertutigisumik makkunanga misigitinneqarpit?

Itisiliilluni oqaaseqarfiginneqqinnerni, amerlasuunit oqaaseqaatit nersualaarinninnertut nipilerlugit oqaatigineqarajunnerat, kalaallinut tamanut pitsaanngitsunik naatsorsuutigisaqarnermut ersersitsisuummata, pitsaanngitsutut misigineqartartut nassuiarneqarpoq.

Ilinniartup ataatsip qanoq isikkoqarnermi oqaaseqarfigineqartarnera ima oqaluttuaraa:

”Oqarfigineqarajuppunga ”kalaaliullutit kakkaat pinnerputit”, imal. kalaallisut isikkoqanngivissunga. Nersualaarinerut isumaqaraluaq, narruumminarpoq.”

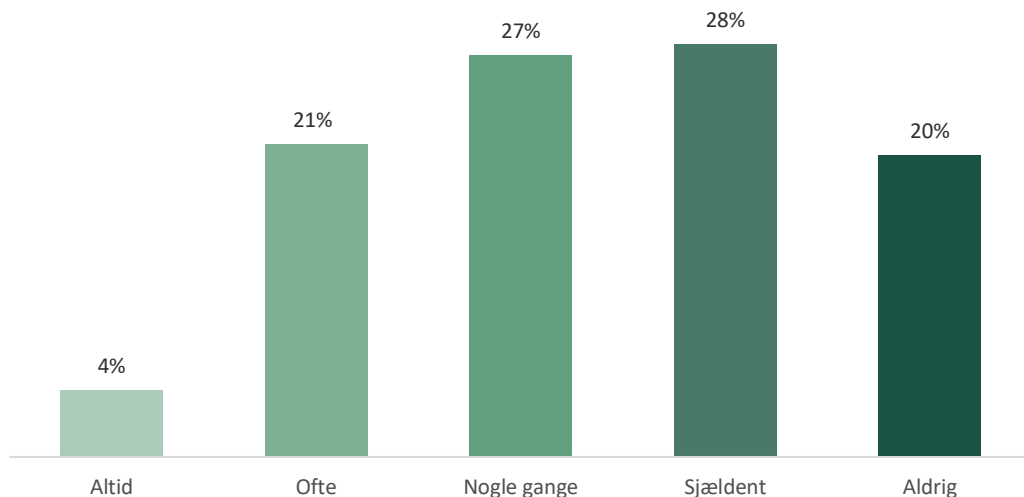
Allap danskisut oqalunnermi uparuarneqarnera oqaluttuaraa:

” Oqaatsit qanoq piginnaaneqarfigitiginerat pillugu nalilivigeqqunngikkaluartunga inuit danskisut oqallorinneragajupput.”

Kalaallit ilinniartut pigiliuteriikkanik isummerfigineqarnerat taakkulu tunngavigalugit tusaamanerlugaalernerat, akissutaasut ilarpassuini aamma taamaappasippoq. Ilinniartut kalaaliunertik tunngavigalugu pigiliuteriikkanik isummerfigineqarnermik misigisaminnik erseqqissumik aperineqaraangamik, affai sinneqartut (52 %) tamatigut, akulikitsunik imal. ilaannikkut pigiliuteriikkanik isummerfigineqartarlutik akisarput. 20 %-iinnaat taama misiginngissaannararput. Takussutissaq 2 takuuk.

Misissuinerup inerneru Inuttut Pisinnaatitaaffinnut Instituttip 2015-imi misissuineranut, kalaallit annertuumik pigiliuteriikkanik isummerfigineqarnerannik uppersaasumut, naapertuupput. Misissuineru kalaallit aperineqartut, danskit akornanni isummap nalinginnaasumik isummiuteriigaanera, tamatumalu sutigut tamatigut, suliffissarsiuussisarfimmiit kommunimut attaveqarnermi atuunera, agguaqatigiissillugit 44 %-init misigineqartoq paasineqarpoq.¹⁰

TAKUSSUTISSIAQ 2: KALAALIUNEQ PISSUTIGALUGU ISUMMERFIGINEQAREERSIMASUTUT MISIGINEQ

Takussutissiap nassuiaatitaa: Apersoneqartut tamarmik. Akissutit 134-it. Apeqqu: Kalaaliunerit pillugu isummereersimaneq misigisarpiuk?

Ilinniartut akissutiminnik itisileeqquneqaraangamik amerlasuut kalaallit imigassamik atuinerannut, atonerluineru inuttullu ajornartorsiuteqarnermut, kiisalu kalaallit inooriasaannut qanganisarpaluttumut tunngatillugu, nalinginnaasumik issuaanerinnarmik tunngavilimmik assersuunneqarajunnerminnik nassuiaasarput. Tamanna siusinnerusukut misissuineru, danskit nalinginnaasumik kalaallinik

Danmarkimiittunik marlunnik paasinnittariaaseqarnerannut; 'issittormiuunermut' inuttullu atukkatigut ajornartorsiuteqarnermut, kalaallinilli ingerlalluuartunik takutitsinngitsumut naapertuuppoq.¹¹ Misissuinitanni, kalaallit ilinniartut arlallit-naak ilinniakkamik aallartitsisimagaluarlutik inuiaqatigiillu ingerlalluarnermut naatsorsuutigisaannik eqquutitsigaluarlutik, kalaaliunertik pillugu pitsaanngitsunik naatsorsuuteqarfigineqarneq misigisaannarpaat.

Ataani immikkut ungalullugu allakkiami oqaaseqaatit, kalaallit ilinniartut Danmarkimi ilinniarfinni tusartagaasa isummereernertut misigineqartartut ilaat atuarneqarsinnaapput.

"Ilinniartitsisup ataatsip isigiitigalunga kalaallit imerajuttuunerarpai. Tamanna Amerikami, Canadami Kalaallit Nunaannilu nunap inoqqaavisa oqaluuserineqarneranni pivoq"

" ilinniaqatinnik oqarfigineqarneq 'inuiattut namminiilernavianngivippusi' misiginikuuara (...). Alla oqarpoq 'Trumpip pisiarisimassagaluararamisi', assersuutissarpassuaqarpunga".

" Kalaallit Nunaat kalaallillu nalinginnaasumik assut ajortumik isigineqarput, nunap qanoq "ajortigisumik" ingerlanera, imigassamik ajornartorsiuteqarneq il.il. pillugit oqaaseqartoqartaannarpoq."

" Ima oqarfigineqartarnikuuvunga 'Unnugu guldbajatorusunngilatit' kiisalu 'Tappavani Kalaallit Nunaanni imminut toquttartut meeqqallu kinguaassiuutitit atornerlunneqartut ilaa amerlapput? Tamanna susassaaleqinermik patsiseqarpa?"

" Asiamiutut isikkoqarnerarneqarajuppunga. Kalaaliuvunga qaamasoq kalaallisulli ersarissunik ilisarnaateqarama Japanimiuutittarpaannga. Ataatsip ukioq atuarfiusoq naallugu taama oqarfigiuarpanga."

"ikinngutima arnat ilaata nunatsinni illumi uumassuteqarnersugut aperaanga, nangillunilu aperaaq ilumut qimmigut qimuttut inuttortarnersut"

"Angajoqqaakka imerajuttuunersut aperineqarnikuuvunga"

" Ingerlalluarnera, nalinginnaasumiit allaasutut apeqquuserneqarajuppoq. Kalaallip taakkunuunatigut taama ingerlalluarnera paasisinnaanngimmassuk, ilinniakkatigut oqaatsitigullu piginnaasakka pillugit nassuiaaqquneqarnikuuvunga."

" Uangut [kalaallit] ullut tamaasa imigassartortarnersugut imal. niuertarfeqarnersugut aperineqarnikuuvunga. Ataasitoriaortorluni illoqarfiliarnissamut itigartitsiguma [ilinniaqatit] uissuummillutik quujaasaassapput."

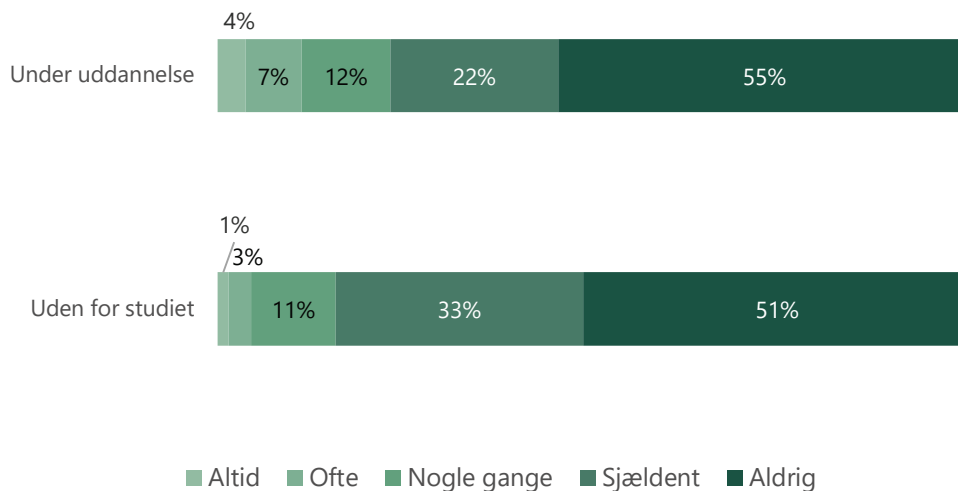
"Kalaallit Nunaat pillugu isummiuteriikkat amerlaqimmata avaqqunneqarsinnaanngillat. Danskiugama tamanna malugerpiartanngilara. Kalaallit Nunaanneersuuneraraangamali sianiippaluttunik oqaaseqaateqartoqarajuppoq."

AMERLAQISUNIT ASSIGIINNGISITAANEQ MISIGINEQARPOQ

Assigiinngisitaasutut misigineq kalaallit ilinniartut akornanni nalinginnaarpasippoq. Misissuinerimi kalaallit ilinniartut apersukkat 23%- iisa ilinniarnerminni qaammatit aqqaneq marluk kingullit ingerlaneranni, tamatigut, akulikitsunik imal. ilaannikkut assigiinngisitaasutut misigisarnertik oqaatigaat. 55 %-it piffissami tamatumani assigiinngisitaaneq misigisimannngisaannarnerarpaat.

Ilinniartitaanermut Ilisimatusarnermullu ministereqarfiup, nuna tamakkerlugu ilinniartunik misissuisitsinera 2021-imeersoq naapertorlugu, piffissap tamatuma iluani ilinniartut tamakkerlutik 3 %-iinnaat, ullut tamaasa, sap. akunneranut imal. qaammammut (ass. atoqatigiinnikkut isuma, upperisaq, suaassuseq, inuiaassuseq, inuttut innarluuteqarneq pissutigalugit) assigiinngisitaasutut misigisarsimapput.¹² Taamaalilluni kalaallit ilinniartut assigiinngisitaanermut tunngatillugu sanngiiffeqarnerat paasinarsisinnegarpoq.

TAKUSSUTISSIAQ 3: ILINNIARNERUP NALAANI AAMMA/IMAL. TAMATUMA AVATAANI, QAAMMATIT KINGULLIT AQQANEQ MARLUK INGERLANERANNI ASSIGIINNGISITAASUTUT MISIGINEQ.

Takussutissiap nassuiaatitaa: Apersukkat tamarmik. Akissutit 135-it (qullit) 134-illu (alliit). Apequtit: Maanna ilinniarninni qaammatini kingullerni aqqaneq marlunni qanoq annerutigisumik makku misigaagit? Kalaaliunerit pillugu assigiinngisinnegarneq & Qaammatinilu kingullerni aqqaneq marlunni ilinniartuup avataani kalaalliunerit pillugu assigiinngisitaaneq misiginikuuviuk? (Ass. bussimi, qimutsuitsuni, kaffisorniarfimmi, pisiniarfimmi il.il.).

Kalaallit ilinniartut assigiinngisitaasutut misigineraraangamik kalaaliunerimut tunngatillugu isummiuteriikkatut nassuiarneqartunut attuumassuteqartikkajuppaat.

Ilaasali kalaaliunertik pillugu eqimattakkuutaarluni suliaqarnerni peqataatinneqartannginneq assigiinngisitaanertut misigineqartoq oqaluttuaraataaq. Suliffimmi sungiusarnissamut suliffissarsionermullu atatillugu assigiinngisitaaneq ataasiakkaat oqaluttuaraat. Kingulleq ajornartorsiutaavoq allanissaaq ilaatigut inuiaassutsikkut ikinnerussuteqartuni ilisimaneqarluartoq.¹³

Itisiliilluni oqaseqarfiginneqqinnermi ilinniartuq ima oqaluttuarpoq:

"Kikkut tamarmik eqimattami peqatissaminnik ingerlaannaq pissarsisarput uangalu kiserngoruttuaannarajullunga, eqimattamullu peqataarusunnersunga aperinerluunniit ajorput."

Kalaaleq ilinniartuq alla ima oqaluttuarpoq:

"Suliffimmi sungiusarninni ilinniartitsisima, kalaallit pillugit ilisimasaminik taamaattussatut isigisaminik isummiuteriikkanillu oqaaseqarneragut, assigiinngisitaaneq misigaara,"

Pingajuat ima oqaluttuarpoq:

"Allattariarsugassap nassuiaatitaata qanoq paasineqarnissaanik aperigaanni, danskisut iluamik oqalussinnaanngitsorinnittumik ilinniartisisoqarpunga. Tamatumani oqaatsit ataasiakkaarlugit isumaat nassuiarnialerpai. Arnamut nasartaatilimmut aamma taamaaliorpoq. Inunngorninniit illugiinnik oqaaseqartuugama allamiorpallunneq allaluunniit patsisaanngilaq."

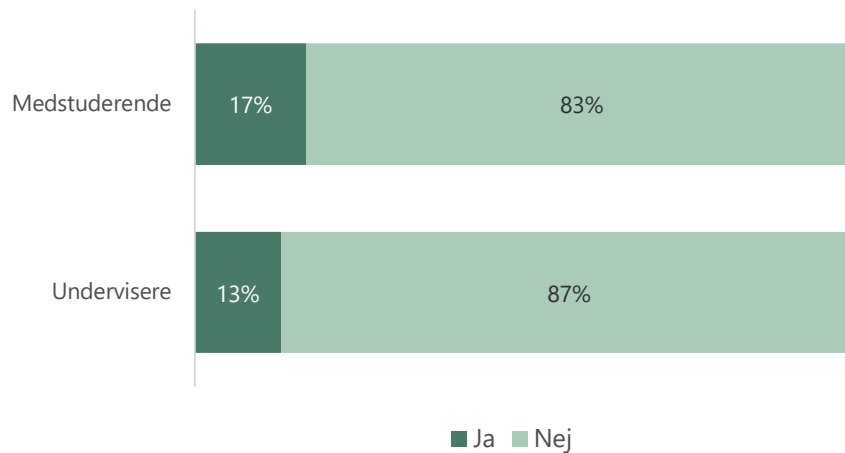
Kalaallit ilinniartut misissuinitinnut akissuteqartut akornanni assigiinngisitaasutut misigineq isumasiuminaakkajuppoq. Taamaalilluni ass. ilinniaqatinit ajornerusumik pineqarnissap siunertaannginnera kisiannili immikkoortinneqartutut misiginermik – taamalu pisoqartarneranik - kinguneqarnera amerlasuunit misigineqartarpoq.¹⁴

ILINNIAQATINIT ILINNIARTITSISUNIILLU PITSAANNGITSUMIK PINNITTOQARSINNAVOQ

Kikkut, kalaallit ilinniartut amerlasuut misigisaattut ajornerusumik pinnittuunerat itinerusumik misissussagaanni, ilinniaqatineerlunilu ilinniartitsisuneerana takuneqarsinnaavoq. Kalaallit ilinniartut 17 %-iisa kalaaliunertik pillugu ilinniaqatiminnit pitsaanngitsumik pineqartutut misiginertik oqaatigaat, 13 %-illu ilinniartitsisuminnit pitsaanngitsumik pineqarsimanerarlutik. Qassit isummiussereerneramik assigiinngisitaanermillu misigisut (takussutissiat 2 aamma 3 takukkit) assersuukkaanni, apersukkat ikinnerusut pitsaanngitsumik pineqartutut misigisimanertik oqaatigaat.

Nassuiaataasinnaasoq tassaavoq pitsaanngitsumik pineqarnerup, assigiinngisitsinermut-siunertaqanngitsutut paasineqarsinnaasumut sanilliullugu-siunertalittut immaqa paasineqarsinnaanerunera. Oqaatigineqareersutut assigiinngisitsineq piaarinertut kalaallinit ilinniartunit amerlasuunit misigineqarpoq

TAKUSSUTISSIAQ 4: KALAALIUNEQ PISSUTIGALUGU ILINNIAQATINIIT AAMMA/IMAL. ILINNIARTITSISUNIIT PITSAANNGITSUMIK PINEQARTUTUT MISIGINEQ.

Takussutissiap nassuaatitaa: Apersoneqartut tamarmik. Akissutit 131-it. Apeqquiti: Kalaalliunerit pillugu ilinniaqatinnit pitsaanngitsumik pineqarneq misiginikuuviuk? & Kalaalliunerit pillugu ilinniarfinni ilinniartitsisunnit pitsaanngitsumik pinninneq misiginikuuviuk?

Kalaallit Danmarkimi atuarfimmik ilinniarfimmilluunniit allamik attaveqarnerminni, kalaaliuneq pissutigalugu oqaatsitigut ajuallatsinneqarneq imal. quiasaarutit imal. atuarfimmik ilinniarfimmilluunniit allamik attaveqarnermi pitsaanngitsumik kiffartuunneqarnermik misigisaqarsimanerarterat, Inuttut Pisinnaatitaaffinnut Instituttip 2015-imi misissuinerani aamma takuarput.¹⁵

ILINNIARFIUP AVATAANI ASSIGIINNGISITAANEQ

Kalaallit ilinniartut *ilinniarfiup avataani* assigiinngisitaanermik misigisaqarsimanerminnik aperineqaraangamik 15 %-it tamatigut, akulikitsunik imal. ilaannikkut assigiinngisitaaneq misigisarnerarpaat, 51%-illi tamanna misigisimanngisaannarneralugu (takussutissiaq 3 takuuk). Taamaalillutik taakku ilaat amerlangaatsiartut – tassalu 49 %-it akuttugaluani ilinniarnarup avataani assigiinngisitaaneq misigisarpaattaq. Allanut naleqqiullugu ilinniarnarermi akulikitsunik assigiinngisitsisarnerup arlalinnit/amerlanermit misigineqartarnera, kalaallit ilinniartut ilinniartitaanermi assigiinngisitaasinnaanarunnerannik paasinarsitsivoq. Kalaallinik assigiinngisitsineq taamaalilluni ajornartorsiutaavoq eqqumaffiginninnikut danskit ilinniarfiinit iliuuseqarfigineqarsinnaasoq.

Nalinginnaasumik ilinniartut kinaassusaannut inuttullu naleqartinnerannut pitsaanngitsumik sunnuteqarnerup saniatigut, ilinniartitaanerni assigiinngisitsineq immikkut ajoqusiinnaavoq, EU-p ikinnerussuteqartut – immikkoortitsinerlu pillugit misissuinerana naapertorlugu ilinniarinnarnermut akornusiinnaammat siunissarlu ungasinnerusoq isigalugu suliffeqarsinnaanarnermut kinguneqarsinnaalluni. Ilinniartitaanerullumi inuttut akulerunnissamut matuersaatit isigineqarajunnera, toqqisinartunillu toqqammavissaqarluni ilinniartitaanarup, naleqartitamik inuusuttut inuunissamut piumasaqaataanera erseqqissarneqarpoq.¹⁶

DANSKIT INUUSUTTUT KALAALLIT NUNAAAT MODERNIUSOQ ILISIMASAQARFIGINNGILAAAT

Danskit inuusuttut Kalallit Nunaat pillugu ilisimasaasa killeqarnerat, misissuinerup takutippaa, ilisimasakinneq isummanut pigiliutiinnakkanut tunngavissiissinnaarpasippoq.

Kalaallit ilinniartut, danskit inuusuttut Kalaallit Nunaat moderniusoq pillugu ilisimasaannik qanoq naliliisinaanannerannik aperineqaraangamik, amerlanerit (82 %) danskit inuusuttut 'annikeqisunik imal. annikitsunik ilisimasaqarnerartarpaat (takussutissiaq 5 takuuk). Danskit inuusuttut Kalaallit Nunaat pillugu ilisimasaat sionatigut Epinionimit misissuiffigineqarmata, danskit meeqqat atuarfiannit naammassisut inuusuttunullu ilinniartuunngorniarfimmi Kalaallit Nunaat pillugu apeqquutit 58 %-ii eqqortimik akigaat, pingaartumillu naalagaaffeqatigiinneq Kalaallit Nunaallu moderniusoq, ilinniartut killilimmik ilisimasaqarfigigaat paasineqarpoq. Danskit inuusuttut amerlanerit ilisimasaat meeqqat atuarfianni 4.-6. klassimit aallaaveqartut pingajorarterutaannaasalu ilinniarnertuunngorniarfimmi Kalaallit Nunaat pisimagaat, misissuinerup takutippaattaq.¹⁷ Ilisimasaqarfiit misissuinermilu apeqquutit immikkut ilisimasalinnik suleqateqarnikkut, danskillu atuartut/ilinniartut ilaatigut ilisimasaqarfigisinnaasaannik naatsorsuuteqarnikkut toqqarneqarput.

Kalaallit ilinniartut isumaat naapertorlugu, ilinniaqatimik danskit ilisimasakinnerat, kalaallit Danmark pillugu ilisimasaqarnerujussuunerat danskilli Kalaallit Nunaat pillugu ilisimasaasa killeqarnerujussuat ataqaatigiinnermik naligiinngisitseqataavoq.

Tamatumunnga atatillugu ilinniartuq ima oqarpoq:

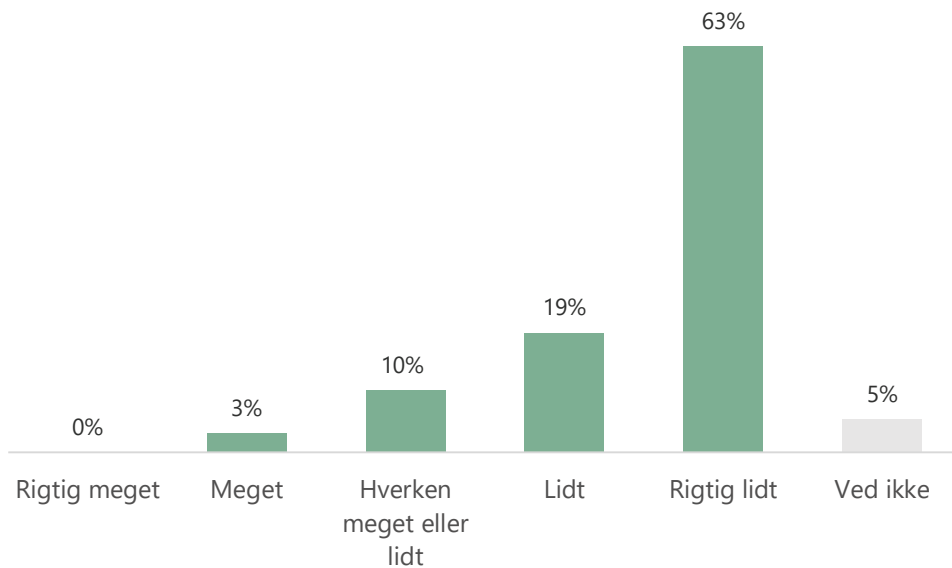
"Danskit nalinginnaasumik Kalaallit Nunaat pillugu ilisimasakitsuupput aperissagummalu tamanna kanngunarpoq. Naalagaaffeqatigiippugut, namminerlu oqaluttuarisaanertik ilisimanerusariaqaralarpaat."

Ilinniartup allap nunagisamut sinniisuunerup ilungersunarsinnaanera oqaluttuaraa:

" Danskit kulturitsinnik oqaluttuarisaanitsinnillu- pingaartumik nunasiaataanerup nalaa tamatumalu kinguninngua pillugit ilisimasaqarnerulertuuppata iluassagaluqaq. Kalaallinut allanut 57.000-inut sinniisutut misigineq qatsuppara."

Kalaallit ilinniartut amerlasuut, siuliani oqaatigineqartut, oqaaseqaatit nikassaasut isummiuteriikkallu, kalaallisut ilinniartutut danskit ilinniartuunngorniarfimmi inuiaqatigiinnilu naapittakkat, ilisimaatsunermik tunngaveqarsoraat. Visit Greenlandip aamma YouGovs-ip misissuinerannik, inuiaqatigiit danskit 40 %-iisa kalaallit oqaatsinik soorlu "imigassartornermik, atornerluinermik inuttullu ajornartorsiutinik" attuumassuteqartitsinerannik, kisiannili danskit Kalaallit Nunaannut tikeraaqqammersut, kalaallit oqaatsinik pitsaasunik (soorlu inuit qiimasut, nuannersut, pitsaasut, attuumassuteqartitsinerannik paasisaqarfiusumik, tunngavilersorneqarsinnaavoq,¹⁸

TAKUSSUTISSIAQ 5: DANSKIT INUUSUTTUT ULLUTSINNI KALAALLIT NUNAAT MODERNIUSOQ PILLUGU NALINGINNAASUMIK ILISIMASAASA QANOQ ANNERTUTIGINERANNIK PAASINNINNEQ

Takussutissiap nassuiaatitaa: Apersukkat tamarmik. Akissutit 134-it. Apeqqu: Nalinginnaasumik danskit inuusuttut ullutsinni nunarput qanoq ilisimasaqarfigitigaat? (qanoq misiginerit tunngavigalugu akissaatit).

KULTURIKKUT ASSIGIINGISUTSIT UNAMMILLIGASSALLU

Misissuinermi, Danmarkimi ilinniartuunermi akimmiffissatut suut misigineraat, ilinniartunut kalaallinut apeqqutigaarput. Ataani takussutissiami takuneqarsinnaasutut, Danmarkimi ilinniarnermut atatillugu kulturikkut akimmiffissaqarnera, kalaallit ilinniartut amerlanerit misigaat. Taamaallitut kalaallit ilinniartut 64 %-ii isumaqataalluinnarnerarput imal. isumaqataanerarput. Ilinniakkatigulli oqaatsitigullu, ataani itisiliivigisassatsinnik, akimmiffeqarneq, amerlasuunit misigineqarportaaq.

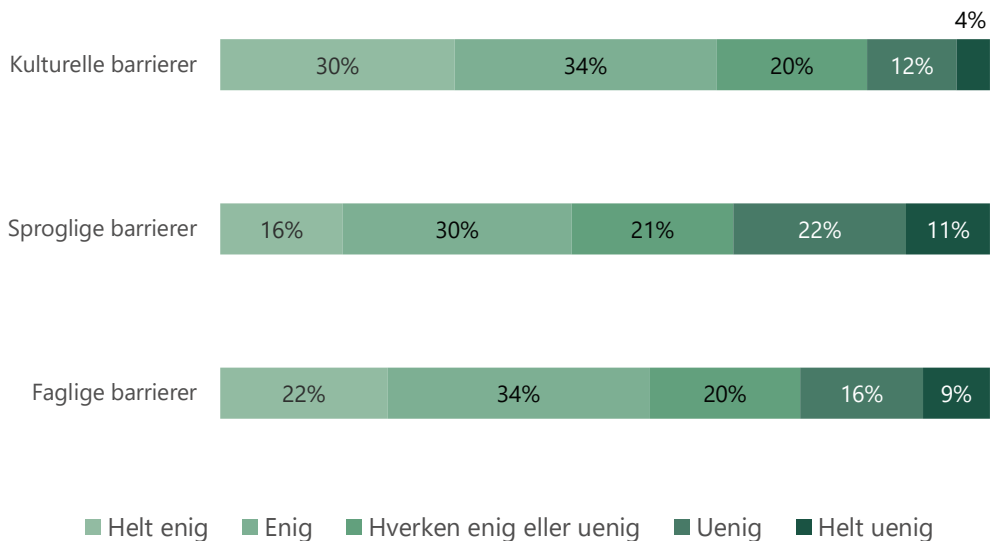
Kalaallit ilinniartut kulturikkut akimmiffissat suunersut aperineqaraangamik, siuliani nassuiarneqareersutut, amerlasuut isummiuteriikkat nalinginnaaqisut ilinniartuunermi naapittakkat kalaallit, Kalaallit Nunaallu pillugit ilisimaatsuneq tikkuartarpaat.

Allat kalaallit danskillu akornanni kulturikkut assigiinngissutsit piviusut soorlu attaveqatigeeriaatsit suleriaatsillu assigiinnginnerat tikkuarpaat. Tamatumunnga atatillugu ilinniartup ataatsip ”kalaallit oqaasissaminnik anitsilertortanngimmata imal. akilertortaratik tunuarsimaarnerugajummata naalaarnerummatalu, eqimattani suleqatigiinni peqataanissap ajornakusoorsinnaanera nassuiarpaa (...). Immaqa danskit ilinniartut isaannit isigalugu soqutiginninngitsutut imal. suut oqaluuserineqarnerisa ilisimaqqissaannginnerattut isikkoqarsinnaavoq, taamaammallu immaqa taama isumaqanngikkaluarluni ” avataaniitaasarluni”.

Tamanna pillugu misissuinerit siuliini allaaserisanilu, taamatutaaq isikkoqarpoq. Ilaatigut’ Danmarkimi ilinniarnissamut aqqut narluinnanngitsoq’ qulequtsiullugu allaaserisami 2017-imeersumi, Kalaallit Illuinit immikkullu ilisimasalinnit, kulturikkut

assigiinngissutsit- soorlu attaveqatigeeriaatsit assigiinnginnerat, kalaallit ilinniartut Danmarkimi ilinniartitaanerni ingerlaarneranni akornusiisinnaasunut ilaanerat maluginiaqquneqarluni. Taakkuli aamma ilinniakkatigut akimmiffeqarnermik tikkuussippot.¹⁹

TAKUSSUTISSIAQ 6: DANMARKIMI ILINNIARNERMUT ATATILLUGU KULTURIKKUT, OQAATSITIGUT ILINNIAKKATIGULLU AKIMMIFFISSAQARTUTUT MISIGINEQ.

Takussutissiaq nassuiaatitaa: Apersukkat tamarmik. Akissutit 138-it. Apeqqutit: Matumunnga qanoq isumaqataatigaat/isumaqataanngitsigaat... Danmarkimi ilinniagaqarnermut atatillugu kulturikkut akimmiffeqarneq misigaara & Danmarkimi ilinniarnermut atatillugu oqaatsitigut akimmiffeqarneq misigaara & Danmarkimi ilinniarnermut atatillugu ilinniakkatigut akimmiffeqarneq misigaara.

PEQATAATINNEQANNGINNEQ NALERISIMAANNGINNERLU

ATAATSIMOORTUNI PEQATAATINNEQANNGINNEQ

Misissuinermi, ilinniarnermi ukiup kingulliup ingerlanerani, ataatsimoornermit soqutigineqanngitsutut imal. peqataatinneqanngitsutut misigisimaneq, ilinniartunut kalaallit aamma apequtigaarput. Tassani 27 %-it tamatigut, akulikitsunik imal. ilaannikkut soqutiginninnerarneqarput imal. peqataatinneqannginnerarput. Tamatumunnga atatillugu 23%-it qaqutigut taama misigisarnerarlutik.

Ataatsimoornermi peqataatinneqannginneq, ilinniaqatit akornanni aqqiagiinngissutaasinnaasunik imal. allanartunik sammisaqarusunnginneq, ataatsimoornermi allanik peqatissarsuunnginnerat 'ataqatigiillu imminnuinaq isumagisut' kiasalu piffissamut ilaatigut ilinniarfimmuut angalanermut atugassamut tunngassuteqartoq, oqaaseqarfiginneqqinnerni ilaat itisilliippot.

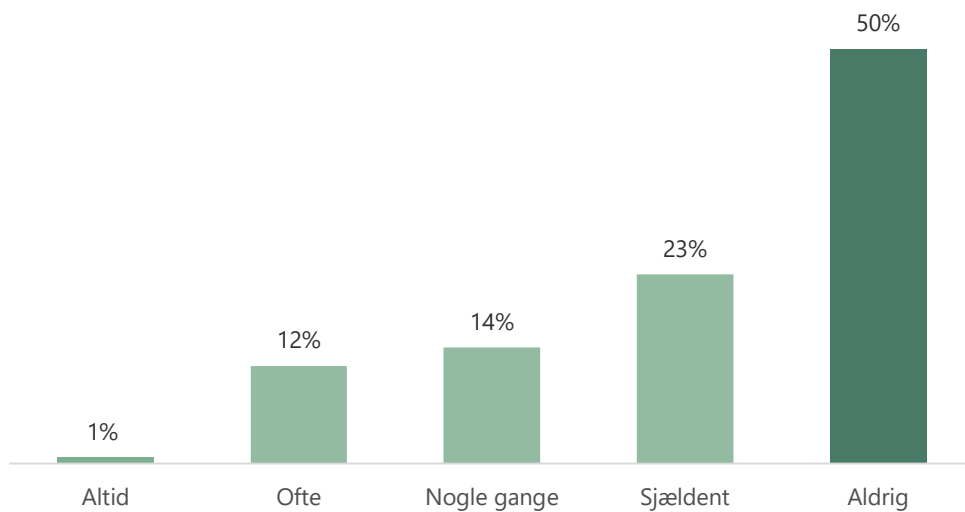
Ilinniartup misigisani ima oqaatigaa:

"Ilinniaqatima qanillivallaarnissaq ersigingajakkaalluunniit imal. Kalaallit Nunaanninngaanneerera piinnarlugu qanoq oqaloqatigissallunga ilisimanngikkaat arlaleriarlunga misigisarpara."

Ilinniartog alla ima oqaluttuarpoq:

"Akuliutsinneqarajukkualurlunga allat amerlasuut imminnut ilisarimareersut akornanni tassaajuarpunga avataaneersoq."

TAKUSSUTISSIAQ 7: QAAMMATIT KINGULLIIT AQQANEQ MARLUK INGERLANERANNI SOQUTIGINEQANNGINNEQ IMAL. ILINNIARTUT ATAATSIMORFIINI PEQATAATINNEQARTANNGINNEQ.

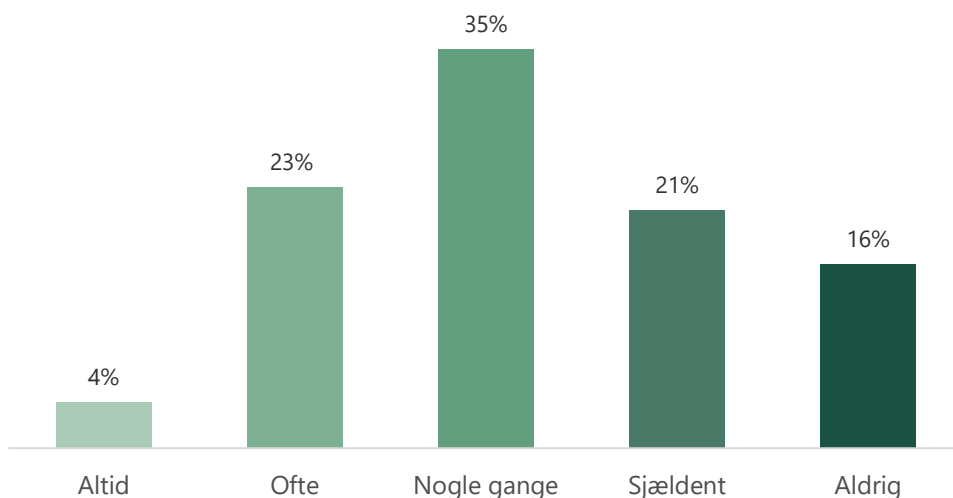
Takussutissiap nassuiaatitaa: Apersukkat tamarmik. Akissutit 135-it. Apeqqut: Maanna ilinniarninni qaammatini kingullerni aqqaneq marlunni qanoq annertutigisumik ima misigisaqarsimavit: Soqutigineqannginneq imal. ilinniartut ataatsimoorfiini peqataatinneqannginneq?

Kalaallit ilinniartut pingajorarterutaat sinneqartut (37 %) ilinniarfimminni aqqqissuussinerni ataatsimoornernilu qaqutigut peqataasarlutik imal. peqataanngisaannarlutik oqaatigaat, pingajorarterutaallu inortut (27 %) akulikitsunik imal. tamatigut peqataasarnerarlutik. Peqataannginneq ilinniartut ilaanni pingaarnersiunermet, soorlu ilaquuttat piffissaqarfiginerunissaannut tunngassuteqarpoq, allalli ilinniarfimmi namminerme pissutsit aalajangiisuusutut immikkut oqaatigineqarlutik.

Apersukkat peqataannginnermet patsisaasoq pillugu aperineqaraangamik, pingajorarterutaasa missaasa (32 %) imigassartoriaaseq nuannarinagu imal. iluarinagu (33 %) oqaatigisarpaat. Apersukkat amerlaqataasa piffissaqannginneq (36%) pisariaqartitsinnginnerlu (32 %) oqaatigaat.

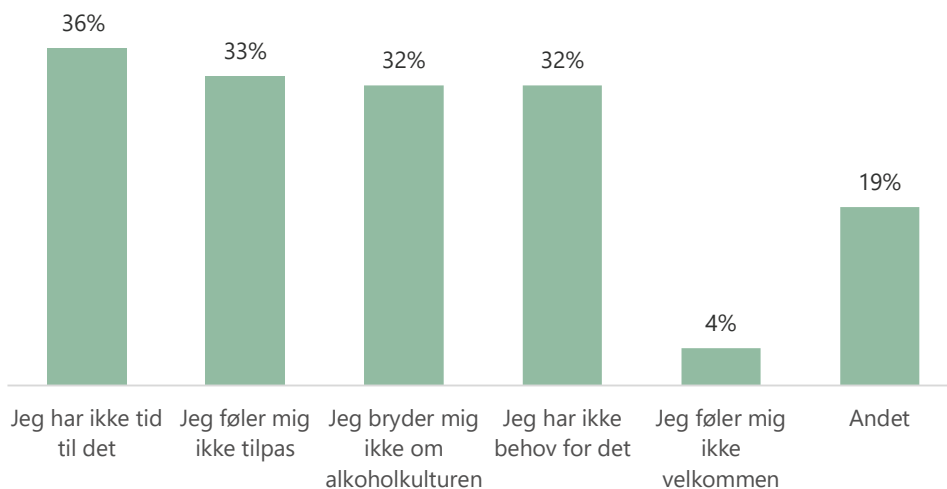
Amerlangaatsiartulli- pingaartumik peqataarpiartanngitsut, annertunerusumik peqataanissartik kissaatigaat (34 %) (Ilanngussami 1-imi tabeli 1 takuuk)

TAKUSSUTISSIAQ 8: ILINNIARNERMI AAQQISUUSSINERNI ATAATSIMOORNERNILU PEQATAANEQ.

Takussutissiap nassuiaatitaa: Apersorneqartut tamarmik. Akissuteqartut 147-it. Apeqqut: Ilinniakkanni aaqqissuussinerni ataatsimoornernilu peqataasarpit?

TAKUSSUTISSIAQ 9: ILINNIARNERMI AVATANGIISINI ANNERTUNERUSUMIK PEQATAANNGINNERMUT PATSISAASUT PINGAARNERPAAT

Takussutissiap nassuiaatitaa: Apersorneqartut, aaqqissuussinerni ataatsimoornernilu ilaannikkut, qaqtugit imal. peqataanngisaannarlutik akissuteqartut. Akissutit 107-it. Apeqqut: Ilinniarninni avatangiisini annertunerusumik peqataannginninnut patsisaasut pingaarnarpaat suppat? (arlalinnik krydsiliisinnaavutit).

ILINNIAKKATIGUT OQAATSITIGULLU AKIMMIFFISSAT

Qulaani takussutissiami 6-imi takutinneqartut Danmarkimi ilinniarnermut atatillugu ilinniakkatigut oqaatsitigullu akimmiffissaqarnera, kalaallit ilinniartut amerlasuut misigaat. Taamaalillutik affai sinneqartut (56 %), ilinniarnerni ilinniakkatigut akimmiffissaqarneranut 'isumaqataalluinnarput' imal. 'isumaqataapput', affangajaallu

(46 %) oqaatsitigut akimmiffissaqarneranut 'isumaqataalluinnarnerarlutik' imal. 'isumaqataanerarlutik'.

Kalaallit ilinniartut ilinniakkatigut akimmiffissaqartutut misigisut, tamanna pillugu aperineqaraangamik, arlallit Danmarkimi ilinniarnertuunngornissamut imal. universitetimi ilinniarnissamut ilinniakkatigut piginnaanngorsarsimasutut misiginnginnertik oqaatigisarpaat. Ilinniartuq itisiliilluni oqaaseqarfiginneqinnermi ima allappoq:

" Kalaallit Nunaanni meeqqat atuarfianniit Danmarkimi ilinniarnertuunngorniarfimmu pineq qaffasissutsikkut annertuumik alloriarneruvoq. Kalaallit Nunaanni qaffasinnerpaanik karaktereqarpunga, Danmarkimili karakterikka appasillutik. Tamanna soorunami assut paatsuunganarpoq ilinniartutullu piginnaasakka nalornissutigilerpakka."

Ilinniartitaanermi kulturi /ileqqoq Kalaallit Nunaanni sungiusimasaanniit allaavoq ass. eqimattakkuutaarluni sulisarneq annertunerullunilu sukkanerusoq, kiisalu ilinniartitsinerup inuiaqatigiinnit danskinit aallaaveqarnera, arlallit oqaluttuaraat. Kalaaliulluni ilinniartuunermi, kalaallit Nunaanni peroriartornermi atuarsimanermilu misilittakkat ilisimasallu, ilinniaqatinit danskinit allaasut tunuliaqutarineqarput. Taamaammat ilinniartitsineq Danmarkimi pissutsinik aallaaveqaraangat ajoqutitut misinnarsinnaasarpog. Ilinniartuq ima allappoq:

" Kalaallit Nunaanni inuiaqatigiit aqqissusaanerat ilinniarsimagakku, ass. Danmarkimi politikkimut tunngasut ilisimasaqarfiginngivikkakkit, allanit sianiinnerusutut misigaanga. Kalaallit Nunaanni ilinniarnertuunngorniarfimmi ilinniakkat maani naapertuutinnngiusammata ilinniarsimassutsikkut kinguarsimasutut misinnarsinnaavoq."

Oqaatsitigut akimmiffeqartutut misigineq, Kalaallit Nunaanni peroriartornermi danskit oqaasii ilinniarsimasat atorsimasallu, qaffasissumik ilinniagalit oqaatsinut atugaannut danskisuunngortinnissaat ajornakusoorsinnaasutut, kalaallinit ilinniartunit itisiliivigineqarajuppoq. Taamaammat sukkasuumik oqaluttut danskillu oqariartaasaat tusangiasaarisarnerallu, oqaatsitigut akimmiffiit immikkoorutaattut erseqqissarneqarlutik immikkut unammillernartuupput.

Ilinniartup ima nassuiarpaa:

"Danskisut oqallorissutut imminut isumaqarfigiuannarsimavunga, erniinnarli paasivara danskit sukkaoorujussuarmik oqaluttut paasiniarnerallu assut ajornakusoorsinnalluni. Danskisut qaffasissumik ilinniagalittut oqaatsit, oqaatsit allarlunnaasutut naqqaniit ilinniagassatut misinnarsinnaapput"

Ilinniartup allap ilinniartitsinermi peqataanissamut kinguneqarsimanera ima oqaluttuaraa:

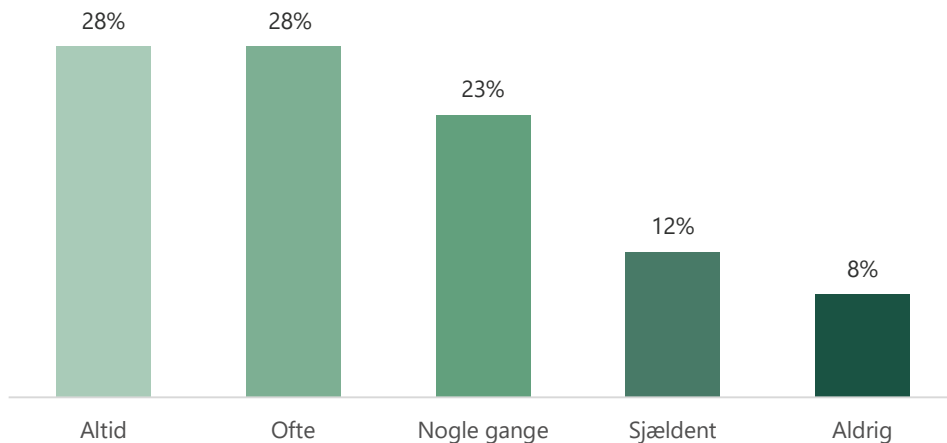
" Kukkunissara imal. klassimi atuaqatigiit saanni kukkusumik oqaarnissara sooragalugu tamanna uanni aperissaarnermik kinguneqarpoq".

Amerlasuulli aamma danskit oqaasii atorlugit peroriartorsimanertik oqaatsitigullu akimmiffeqarneq misigisimanagu oqaluttuaraat.

Kalaallinik ilinniartunik ilinniaqatigiinnit peqataatinneqannginneq ajornartorsiutaarpasipportaaq. Taamaalillutik kalaallit ilinniartut 20 %-ii ilinniaqatigiinni (ass. ilinniakkaminnik tapersersoqatigiinni ilinniagarlu tunngavigalugu aqqissuussinerni) qaqutigut peqataasarpit peqataanngisaannarlutilluunniit, affaalli sinnilaartut (56 %) akulikitsunik tamatigulluunniit peqataasarlutik. Kalaallit ilinniartut amerlangaatsiartut maannamut naleqqiullugu peqataanerorusupput, (41 %-it peqataanerorusupput).

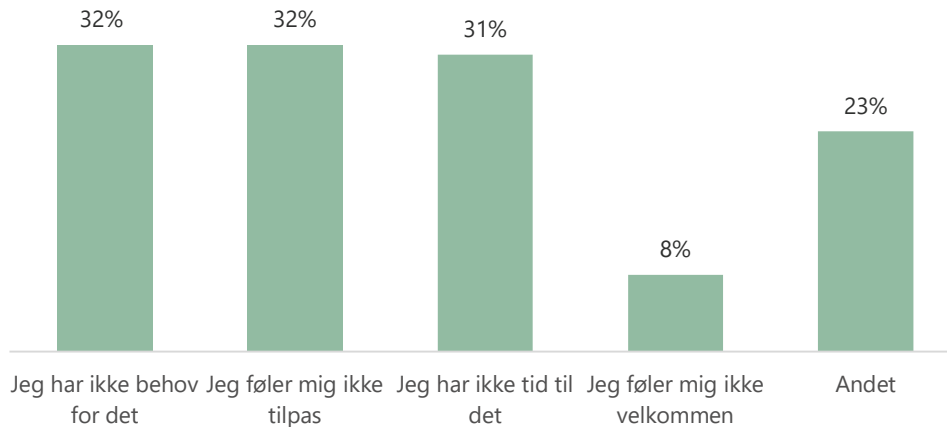
'Sungiussisutut' misiginnginneq (32 %), 'pisariaqartitsinngitsutut' (32 %) 'piffissaqarfinginngitsutullu' (31 %) misigisut peqatigalugit, ilinniarnermi ataatsimooqatigiinnerni peqataannginnermut patsisaagajunnerpaatut inissippit. Ikittut ilinniarfimminni 'tikilluaqqusaanngitsutut' misigaat (8 %).

TAKUSSUTISSIAQ 10: ILINNIARNERMI ILINNIAGAQ TUNNGAVIGALUGU ATAATSIMOORNERNI PEQATAANEQ.

Takussutissiap nassuiaatitaa: Apersukkat tamarmik. Akissutit 144-it. Apequt: Ilinniarninni ilinniagaq tunuliaqataralugu ataatsimoornerni peqataasarpit? (Ass. ilinniakkamikkut tapersersoqatigiit/nammineq piumassutsiminnik aqqissuussisartoqatigiit, ilinniagaq tunngavigalugu aqqissuussinerit assigisaallu).

TAKUSSUTISSIAQ 11: ILINNIARNERMI ILINNIAGAQ TUNNGAVIGALUGU ATAATSIMOORNERNI ANNERTUNERUSUMIK PEQATAANNGINNERMUT PATSISAASUT PINGAARNERPAAT.

Takussutissiap nassuiaatitaa: Apersukkat, ilaanni, qaqutigut imal. ilinniagaq tunngavigalugu ataatsimoornerni peqataangisaannarlutik akissuteqartut (Ass. ilinniakkamikku tapersersoqatigiit/nammineq piumassutsiminnik aaqqissuussisartoqatigiit, ilinniagaq tunngavigalugu aaqqissuussinerit assigisaallu). Akissutit 62-it. Apeqqu: Ilinnarfinni ilinniagaq tunngavigalugu ataatsimoornerni annertunerusumik peqataannginnnut patsisaasut pingaarnert suuppat? (aralinnik krydsiliisinnaavutit).

NALERISIMAANNGINNEQ TARNIKKULLU SANNGIIFFEQARNEQ

Misissuinermi ilinniartut nalerisimaannginneq pillugu toqqaannartumik arlalinnik apeqquteqarfigineqarput, tarnikkullu sanngiiffeqarneq pillugu aperineqarlutittaaq.

22 %-it tamatigut imal. akulikitsunik nammineq toqqagarinngisamik ilinniaqatit avataanniittutut misigisut ataani takussutissiami 12-imi takutinneqarput. Tamatuma saniatigut 31 %-it 'ilaannikkut' taama misigisartuniippu. Amerlasuut nammineq piumassuserinngisaminnik ataatsimoortunit peqataatinneqanngitsutut misiginerat paasinarseqqippoq.

Ilinniarnermi kiserliornerup kalaallit ilinniartut akornanni annertuumik ajornartorsiutaanera, takussutissiami takutinneqarportaaq. 29 %-it 'tamatigut' imal.'akulikitsunik' ilinniarnermi kiserliortarnerarput, 29 %-illu ilinniarnermi 'ilaannikkut' kiserliortarnerarlutik. Assersuutigalugu nuna tamakkerlugu ilinniartut pillugit misissuisitsinermi Ilinniartitaanermut Ilisimatusarnermullu ministereqarfimmeersumi, Danmarkimi ilinniartut tamakkerlutik 14 %-iisa 'tamatigut' imal. 'akulikitsunik' ilinniarfimmimi kiserliortutut misigisimanertik oqaatigaat.²⁰

Taakkunanissaq ilungersualersarneq/stress ajornartorsiutaavoq nalinginnaasoq. 32 %-it 'tamatigut' imal. 'akulikitsunik' ulluinnarni ilinniarnermut atatillugu tamatumunnga sakkortuunik ersiuteqartarput. Soraarummeerfissaq nallileraangat amerlillutik 45 %-it 'tamatigut' imal. 'akulikitsunik' stressimut sakkortuunik ersiuteqarneq misigisimavaat. Stressi ilinniartut akornanni nalinginnaagaluq, kalaallit ilinniartut immikkut sanngiiffeqarpassinnerupput. Ilinniartuni tamani 18 %-it 'tamatigut' imal. 'akulikitsunik' ulluinnarni stress-imut sakkortuunik ersiuteqarneq misigisarpaat 34 %-illu soraarummeernissaq qanilligaangat misigisarlugu.²¹

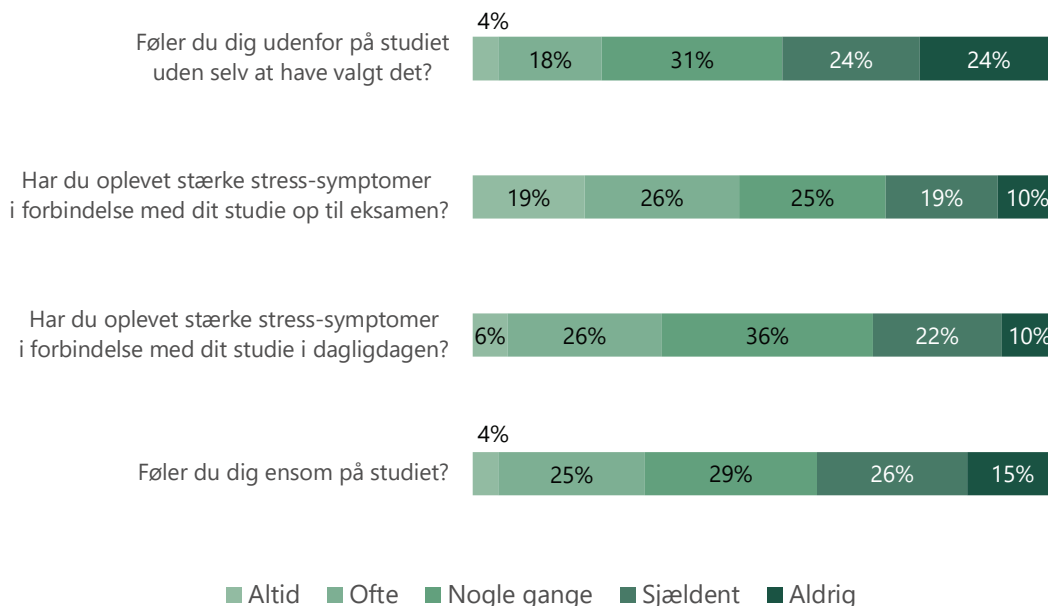
Tamatumunnga atatillugu ilinniartut misissuinermi peqataasut amerlaqisut (33 %) anigorunaatsumik nalaataqarsimanerup kingunerluutaanik (PTSD), annilaanganermik, nikallunganermik, nikittaattumik nikallunganermik qiimmarujussuarnermillu, ADHDmik/ADDmik, autismemik assigisaannilluunniit tarnikkut nappaateqarlutik oqaatigaat. Ilaatigut nappaatit suussusersineqarsimannginnerat sillimaffiginiarlugu, tarnikkut peqqissuseq nammineq misigisaq apeqqutigineqarpoq.

Danmarkimi kalaallit ilinniartut akornanni nalerisimaannginnermut annertuumik atugaasumut patsisaasut amerlasinnaapput. Immersuisitsilluni misissuineq, isummiuteriikkat, assigiinngisitaanerup piumassuserinngisamillu peqataatinneqannginnerup, kalaallit Danmarkimi ilinniartut ilaasa ilinniarnermi nalerisimaanngitsutut misiginerannut patsisaaqataasinnaaneranik tikkuussisinnaavoq. Immikkoortumi 'nalerisimaannginnerup ilinniartuunermilu misigisat pitsaanngitsut imminnut ataqatigiinnerat (ilinniartuunermi nalerisimaannginnerup misigisallu pitsaanngitsut imminnut ataqatigiinnerat)' qulequtsikkami isummiussaagallartoq taanna annertunerusumik misissorparput. Allat-soorlu najukkamiit ungasissumiinneq-sunniuteqarsinnaapputaaq. Tamatuma qanoq annertutiginera misissuineq tunngavigalugu aalajangersinnaanngilarput.

Kalaaleq ilinniartuq ima oqaluttuarpoq:

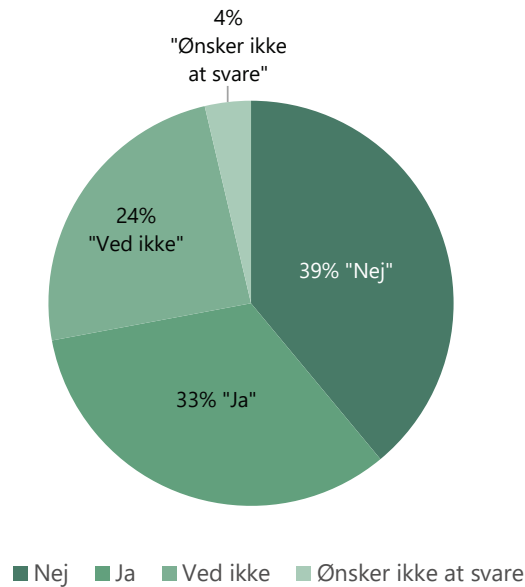
"Attavigisartakkat qanittumiinngippata, danskit tunuarsimaangaatsiarmata, Danmarkimiinneq kiserliornaqaaq."

TAKUSSUTISSIAQ 12: ILINNIARNERMI KISERLIORTUTUT MISIGINEQ, ILUNGERSUALERNEQ/STRESS INUTTULLU ATAATSIMOORNERNI PEQATAATINNEQANNGINNEQ.

Takussutissiap nassuiaatitaa: Apersukkat tamarmik. Akissutit 136-it. Apeqqutit: Nammineq toqqanngisannik ilinniarninni avtaaniittutut misigivit? & ilinniarninnut atatillugu soraarumeertussanngornermi ilungersualernermut/stress annertuumik ersiuteqarsimavit? & Ilinniarninnut atatillugu ulluinnarni ilungersualernermut/stress annertuunik ersiuteqarsimavit? Ilinniarninnilu kiserliortutut misigisimavit?

TAKUSSUTISSIAQ 13: TARNIKKUT NAPPAATILLIT (ANIGORUMINAATSUMIK NALAATAQARNERUP KINGUNERLUUTAI (PTSD), ANNILAANGANEQ, NIKALLUNGANEQ, NIKITTAATTUMIK NIKALLUNGANERMIK QIIMMARUJUSSUARTARNERMILLU NAPPAATEQARNEQ, ADHD/DD, AUTISME ASIGISAALUUNNIIT).

Takussutissiap nassuaatitaa: Apersukkat tamarmik. Akissutit 136-it. Apeqqu: Makku arlaannik nappaateqarpit: PTSD, annilaanganeq, nikallunganeq, nikittaattumik nikallunganermik qiimmarujussuartarnermillu nappaateqarneq, ADHD/ADD, autisme assigisaaluunniit.

ARFINEQ MARLUUGANGATA ATAASEQ TAAMAATITSINISSAMIK EQQARSARTARPOQ

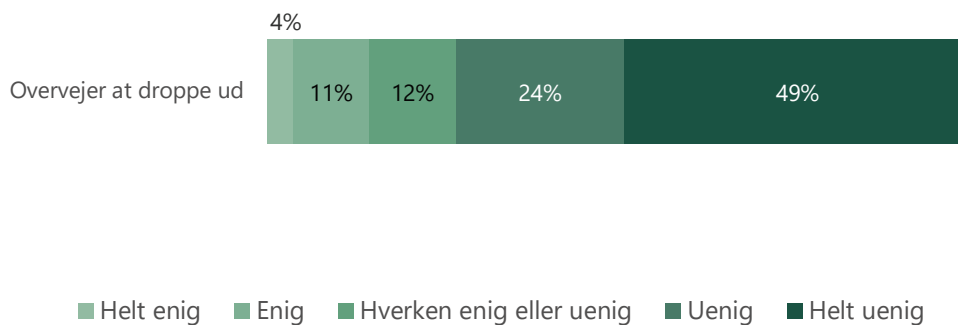
Misissuinermi 15 %-it ilinniarnerminnik tamaatsitsiinnarnissartik isumaliutiginerarpaat, allallu 12 %-it taamaatitsinissamik isumaliuteqarnermut isumaqataanatillu akkerliunatik. Patsisaasutut oqaatigisani pingaarnertut inissisimavoq iliniartuunermi kiserliorneq, apersukkat affaannit patsisaatinneqartoq. Patsisaatinneqartut allat tassaapput ilinniakkap qaffasissusaa, ilinniaqatinik ilinniakkamut tunngatillugu suleqateqarneq angerlarsernerlu. Amerlasuunullu sinniisutut misissuiffigineqartuni ikingaatsiartuni, patsisaasut tullerriaarnerisa aalajangivillugu oqaatiginissaa ajornakusoorpoq (ilanngussami 1-imi tabeli 2 takuuk).

Tamatumunnga atatillugu pingaarutilik tassaavoq, kalaallinik ilinniartunik ilinniakkaminnik taamaatitsereersimasunik sumik patsiseqarnerannik aperinissamut periarfissaqarsimannginneq. Matumanisut immersuinnikkut misissuinermi – peqataatinneqannginnerpaat, ilinniakkaminnik taamaatitsigajunnerpaat, misissuinermi annikitsuinnarmik peqataasimanerisa, misissuinermi ilinniakkaminnik taamaatitsinissamik isumaliuteqartut ikippallaartutut missingersorneqarnerannik kinguneqarsinnaasup nassatarisaanik, eqqunngitsumik saqqummiussisoqarsinnaavortaaq.

Misissuinerilli siuliinit, kalaallit ilinniarnerminnik taamaatitsisartut naatsorsueqqissaarluni kisitsisini amerlanerunerat ilisimavarput. Ilaatigut kalaallit

ilinniartut amerlasuut Danmarkimi qaffasissumik ilinniartitaanerni ilinniarnerminnik taamaatitsiinnartartut pillugit kisitsisit Ilinniartitaanermut Ilisimatuisarnermullu ministerfeqarfimmeersut, ernumalersitsipput. Taamaalilluni kalaallit ilinniartut 27 %-ii ilinniakkaminnik taamaatitsiinnartartut, misissuinerup takutippaa. Assersuutitut danskit ilinniartut ilinniarnerminnik taamaatitsiinnartartut 16 %-iupput.^{22 23} Aarlerinaraluaq, ilinniartut ilinniakkaminnik taamaatitsisimasut amerlasuut ilinniakkamik nutaamik aallartitsisarnerat misissuinerit allanit ilisimavarput.²⁴ Kalaallini ilinniartuni qanoq annertutiginera ilisimaneqanngilaq.

TAKUSSUTISSIAQ 14: ILINNIARNERMINNINIK TAAMAATITSINISSAMIK ISUMALIUTEQARTUT AMERLASSUSAAT.

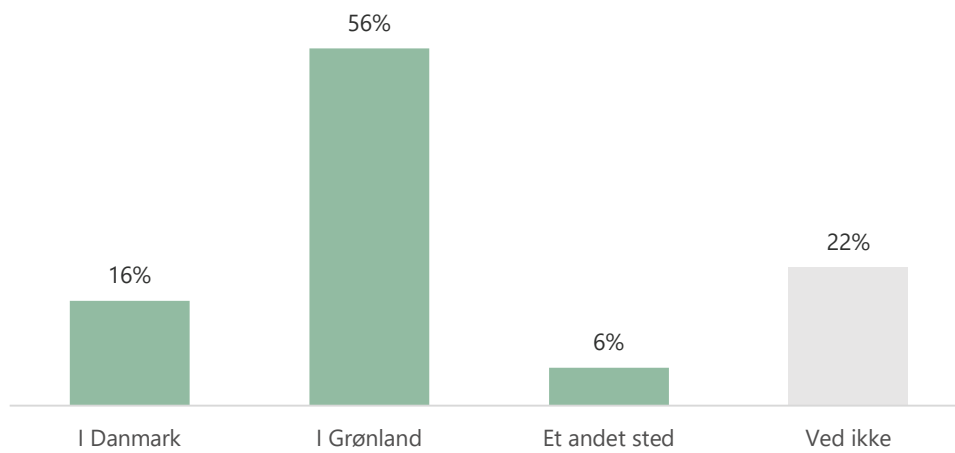
Takussutissiap nassuiaatitaa: Apersukkat tamarmik. Akissutit 138-it. Apeqqut: Matumunnga qanoq isumaqataatigaat/isumaqataanngitsigaat... Ilinniarnerna taamaatinissaa isumaliutigaa.

AMERLANERIT NUNATSINNUK UTERNISSAQ KISSAATIGAAT

Kalaallit ilinniartut affaat sinneqartut (56 %), naammassigunik Kalaallit Nunaanni najugaqarlutillu sulinissartik takorloorpaat, 16 %-iinnaallu Danmarkimiiginnarusullutik. Apersukkat sisamararterutingajaasa, sumi najugaqarlutillu sulinissartik sulii naluaat. Danmarkimiiginnarusuttut ikinnerat, Danmarkimi ilinniarnernuup nalaani nuanninngitsunik misigisaqartarnermut tunngasutilittut nassuiarneqarsinnaanersoq, qularnaarlugu oqaatigineqarsinnaanngilaq.

Kalaallit ilinniartut amerlasuut, Kalaallit Nunaannut uterlutik ilinniagartik atorlugu nunaminni inuiaqatigiit ineriartornerannik qulakkeerinnissamut immikkut pisussaaffeqartutut misiginerat, misissuinerit siulliini erseqqissarneqarpoq. Madsensip inuup inuiaqatigiillu pissusaannik misissuinerani "Kinguuariit nutaat annertuumik akisussaaffillit – kalaallit inuusuttut Danmarkimut ilinniariartortarnerannik inuit inuiaqatigiillu pissusaannik misissueqqissaarneq" qulequtsikkamini, qulaani pineqartup; kalaallit ilinniartut amerlasuut Kalaallit Nunaannut uternissamik ersarissumik kissaateqarnerisa, tamatumunngalu Kalaallit Nunaanni inuiaqatigiinnut akiligassaqartutut misiginerup tunngavilersuutaagajunnerata assinganik, paasisaqartoqarpoq.^{25 26}

TAKUSSUTISSIAQ 15: ILINNIARNEQ NAAMMASSIPPAT SUMI NAJUGAQARLUNILU SULILERUSUNNERMUT TAKORLUUKKAT.

Takussitissiap nassuiaatita: Apersoneqartut tamarmik. Akissutit 134-it. Apeqqu: Ilinniarnert naammassigukku sumi najugaqarlutillu sulerusunnerit takorloorpiuk?

KAPITALI 5 – ILINNIARNERMI NALERISIMAANNGINNERUP PITSAANNGITSUNILLU MISIGISAQARNERUP IMMINNUT ATAQATIGIINNERAT

Kalaallit ilinniartut akornanni nalerisimaannginnerup ilinniarnerrullu nalaani misigisat pitsaanngitsut imminnut ataqatigiippat? Nalunaarusiamut matumunnga naggasiutitut apeqqu taanna akiniarsarissavarput.

Ataatsimut isigalugu ilinniartut kalaaliunertik pillugu pigiliuteriikkanik isummerfigineqarnerartut, ilinniaqatinit imal. ilinniartitsisunit pitsaanngitsimik pineqarnerartut imal. nikassaarpasissunik oqaaseqarfigineqarnerartut imal. assigiinngisinnegarnerartut, ass. ulluinnarni ilungersuasarnikkut/stress avataaniittutullu misiginikkut nalerisimaannginnerarajunnerusut paasivarput.

Tamanna ass. ilinniartut 55%-ii isikkortik pillugu pitsaanngitsunik oqaaseqarfigineqartut avataaniittut misigisarput, ilinniartunili allani taamaallaat 17%-iullutik²⁷.

Ulluinnarni ilungersuasarnerup/stress annertussusaa kalaallit ilinniartut akornanni nalinginnaasumik annertusoq qiviarutsigu, ilinniartunut iliniarfimminni pitsaanngitsunik misigisalinni sulii annertunerusoq paasissavarput. Taamaallutik ass. ilinniartut ilinniartitsisuminnit pitsaanngitsumik pineqartut misigisut 88 %-it ullut tamaasa ilungersuasarnertik/stress oqaatigaat, ilinniartunili allani 67% -it taama misigisarlutik.

Nalerisimaarnerup iliniarfimmilu pitsaanngitsunik misigisaqarnerup imminnut ataqatigiinnerat tabelimi 2-mi takuneqarsinnaavoq.²⁸ Iliniarfimmi misigisat pitsaanngitsut assigiinngitsut arfineq marluk nalerisimaarnerullu immikkoortuisa tallimat akornanni arlaata arlaannut sunniuteqarnera, tabelimi takutinneqarpoq.²⁹ Naatsorsuutigisatut ilinniartut iliniarfimminni misigisaat pitsaanngitsut, toqqissisimasutut tikilluaqqusaasutullu misiginermut annikillisaapput. Taamatuttaaq ilinniartut iliniarfimminni misigisaat pitsaanngitsut apeqqutitut nalerisimaannginnermut tunngasunut annertusaapput.

Tamanna ilinniartut immikkoortitaasutut misigisut, iliniarfimmi toqqissisimannginnerunerusutut tikilluaqqusaannginnerusutullu misiginerannik, ulluinnarnilu ilungersuanerusutut misiginerannik, avataaniittutut misiginerannik ilinniakkaminnillu taamaatitsinissamik isumaliuteqarnerunerannik isumaqarpoq.

Iliniarfimmi misigisat pitsaanngitsut tamarmik nalerisimaarnerup immikkoortuinik, toqqissisimasutut misiginermut, tikilluaqqusaasutut misiginermut, ullut tamaasa ilungersuanerup/stress imal. avataaniittutut misiginermut tunngassutilinnut malunnaatilimmik sunniuteqarput. Ilinniakkamik taamaatitsiinnarnissamik isumaliuteqarneq, ilinniartup oqaluttariaasaa kiisalu ilinniartup nammineq iliniarfimmi assigiinngisitaasutut naliliinera pillugit oqaaseqaatinut malunnaatilimmik sunniuteqarput.

Iliniarfimmi misigisat pitsaanngitsut saniatigut, iliniarnermi akimmiffissatut ilinniartut misigisaat nalerisimaassusaannut sunniuteqarputtaaq.³⁰ Tassani ilinniartut oqaatsitigut akimmiffeqartutut misigisut 32 %-ii avataaniittutut misigisuttaaq, tamannali ilinniartuni oqaatsitigut akimmiffeqanngitsutut misigisuni 13%-iinnarni atuuttoq takuarput.

Taamatuttooq ilinniartut ilinniarnermi oqaatsitigut akimmiffeqartut misigisut 78 %-iisa ullut tamaasa ilungersuasutut misigisarnertik oqaatigaat, ilinniartunili allani taama misigisut 57%-iullutik.

TABELI 2: ILINNIARNERMI NALERISIMAARNERUP PITSAANNGITSUNILLU MISIGISAQARNERUP SUNNIIVIGEQATIGIINNERAT

	Toqqissisimaneq	Tikilluaqqusaasut misigineq	Ullut tamaasa ilungersuaneq/ stress	Avataaniittut misigineq	Taamaatitsinissamik isumaliuteqarneq
Pigiliuteriikkanik isummerfigineqarneq	-0,21**	-0,16*	0,28***	0,36***	0,03
Ilinniartitsisunit pitsaanngitsumik pineqarneq	-0,17*	-0,15*	0,21**	0,26***	-0,06
Ilinniqatinit pitsaanngitsumik pineqarneq	-0,18**	-0,16*	0,25***	0,31***	0,09
Qanoq isikkoqarnerup uparuarneqartarnera	-0,21**	-0,17*	0,27***	0,26***	0,00
Qanoq oqalunnerup uparuarneqartarnera	-0,20**	-0,20**	0,39***	0,37***	0,18**
Kalaallit Nunaat imal. kalaallit pillugit oqaaseqaatit	-0,26***	-0,24***	0,26***	0,38***	0,01
Assigiinngisitaaneq	-0,24***	-0,23***	0,19**	0,43***	0,16*

Nassuiaat: Akissutit 131-135. Kisitsit amerlisaataasut allanngoratut marluk akornanni pissutsit qanoq nassuarluarneqarsinnaanerannik oqaatiginnippit (spearman's rho). Ilinniartitsisunit imal. ilinniqatinit pitsaanngitsumik pineqarsimaneq -tassalu imminnut akerleriit apeqqutaasut pinnagit, allanngoratut tamarmik tullerriaarput tallimanik alloriarnillit * = tutsuiginassusaa 90 %; ** = tutsuiginassusaa 95 %; *** = tutsuiginassusaa 99 %.

Ilinniarfimmi misigisat pitsaanngitsut kinguneri akimmiffiillu immikkoortinniarlugit, apeqqutit ulluinnarni ilungersuanermut avataaniittutullu misiginerlut tunngasut pillugit allannguisartut assigiinngitsut imminnut ataqatigiinnerannik naatsorsueqqissaarnikkut misissuivugut. Misissuiqqissaarnermi tunuliaqutaasunut allanngorartunut arlalinnut misissuisoqarportaaq (ilannugsaq 3 takuuk).³¹ Allannguisartut assigiinngitsut imminnut ataqatigiinnerannik naatsorsueqqissaarnikkut misissuinerup inernerisa ullut tamaasa ilungersuasarneq avataaniittutullu misigineq, ilinniarfimminni pitsaanngitsunik misigisaqarsimasunut, apersorneqartup suaassusaanut, ukiuinut, Danmarkimi sumi najugaqarneranut, ilinniartitaanerlut inuusuttunut tunngatitamut, kiisalu tarnikkut nappaateqarnerarsimanermut misissoraluaraanniluunniit, malunnaatilimmik annertunerunera takutippaat. Oqaatsitigut ilinniakkatsigullu akimmiffiit akuliunnerlut atassuteqarnera aamma aalajaappoq. Taamaalilluni ilinniarnermi nalerisimaanninnerlut, kalaallit ilinniartut akimmiffeqartutut (oqaatsitigut ilinniakkatigullu) misigisarnertat kisiat patsisaatinneqarsinnaanngilaq.

Ilinniartut ataatsimoornermi qanoq annertutigisumik peqataanerat ilinniqatinullu attaveqarnermik iluatsitsinerat isigissagaanni, inuttut akulerupiannginnerup³² ilinniartut ulluinnarni ilungersuanerannut avataaniittutullu misiginerannut annertuumik attuumassuteqarnera takuneqarsinnaavoq. Ilinniarnermi misigisat pitsaanngitsut nalerisimaanninnerullu imminnut ataqatigiinnerat, inuttut akulerunnerlut atatillugu misissoraluaraanniluunniit aalajaappoq.

KAPITALI 6 – ILINNIARTUT ILINNIARTITSINERNI PITSAASUUNIK AVATANGIISEQARNISSAMUT PISINNAATITAAFFEQARNERAT

Qulaani takuneqarsinnaasutut, kalaallinit ilinniartunit misissuinermi matumani peqataasunit, isummat pigiliuteriikkat allaassuteqartutullu isigisanik nikaginnineq tunngavigalugit, ilinniaqatinit ilinniartitsisuniillu oqaaseqarfigineqartarnej, amerlasuunit misigineqarpoq. Taamaattoqartillugu ilinniarfik pineqartoq iliuuseqarnissamut pisussaaffeqarsinnaavoq.

Kapitalimi matumani, ilinniarfiit ilinniartitsinerni pitsaasunik, assigiinngisitsiviunngitsunik nakkarsaviunngitsunillu avatangiiserqanissamik qulakkeeriniarnermi akisussaaffiat pisussaaffiilu, naatsumik nassuiarpagut.

Suliffinni assigiinngisitsinerup inerteqqutaanera pillugu inatsit, ilaatigut inuiaassuseq suminggaanneernerlu tunngavigalugit assigiinngisitsinermut nakkarsaanermullu inerteqqummik imaqartoq, kiisalu atuartut ilinniartullu ilinniartitsinermi avatangiisit pillugu inatsit, ilinniartitsinermi pitsaasunik avatangiiseqarnissamik qulakkeerisussa, aallaavigaarput. Kalaallit Danmarkimiittut nunap inoqqaavisut immikkut illersugaanerat isiginiarparputtaa.

ASSIGIINNGISITSINEQ PILLUGU INATSIMMI NAKKARSAANERUP INERTEQQUTAANERA

Assigiinngisitsineq pillugu inatsit, ilinniartitaanerni akissarsiorfissamik suliffeqalernissamik nassataqartussani tamani atuuppoq. Taakku ilaatigut tassaassapput ilinniarnertuunngorniarfiit, ilinniarfiit inuussutissarsiutinut sammititat universitetimilu ilinniartitaanerit.³³ Inatsimmi ilaatigut inuiaassuseq suminggaanneernerlu tunngavigalugu assigiinngisitsineq, tamatumunngalu atatillugu nakkarsaaneq inerteqqutaapput.³⁴

Nakkarsaaneq, inuup ataqqinassusaanik innarliinnissaq **siunertaralugu imal. taama sunniuteqartitsiniarluni** sooranartumik, avatangiisinik akeqqersimaarfiusunik, nakkarsaaviusunik, nikanarsaasunik imal. nuanninngitsunik, inuup inuiaassusaanut suminggaanneerneranulluunniit atatillugu, oqaatsit atorlugit atornagilluunniit, imal. timi atorlugu kissaatiginngisamik pilersitsinertut paasineqassaaq.³⁵ Taamaalilluni inuup ataatsip ilinniartumut nuanninngitsumik pissusilersornera inullu aalajangersimasoq toqqanngikkaluarlugu, taama pissusilersorneq nakkarsanerusinnaavoq. Avatangiisit inatsit uniorlugu nakkarsaaviusut tassaasinnaapput, ilinniartup inuiaassusaa suminggaanneerneraluunniit tunngavigalugit nalinginnaasumik nikassaarpasissumik imal. narruumminartunik oqaaseqartarnej, ilinniartup klassimi immikkut pineqartarnera, imal. allatut avatangiisini sooranermik, akeqqersimaarnermik, nikassaanermik, imal. nuanniitsunik immikkut pilersitsisarnej.

Ass. nakkarsarneqarnerminnut akertiliisunik pillaatitut akiniaaneq inerteqqutaavortaaq.³⁶ Ilinniartoq kingorna assigiinngisitaaneq pillugu inatsit tunngavigalugu piumasaqaateqarpat, ilinniartumut tamanna ajortumik

kingineqassanngilaq.³⁷ Taamaalilluni ilinniartup nakkarsarneqarneq pillugu maalaaruteqarnera pissutigalugu, ilinniartuq ajornerusumik atugassillugu ilinniarfik arlaatigut qisuariaateqassanngilaq.

Aqutsisut ilinniartitsisullu pissusilersornerat, assigiinngisitsineq pillugu inatsimmi, assigiinngisitsinerup nakkarsaanerullu inerteqqutaanerannut ilaavortaaq. Aqutsisup ilinniartitsisulluunniit ilinniartuq nakkarsarpagu, imal. avatangiisinik nakkarsaaviusunik pilersitsippat, tamanna assigiinngisitsineq pillugi inatsimmik unioqqutitsinerussaaq.

Ilinniarfik nakkarsaanermut iliuuseqanngikkuni, ilinniartut ilinniaqatiminnik nakkarsaanerannut akisussaatinneqarsinnaavortaaq. Assigiinngisitsineq pillugu inatsit naapertorlugu, ilinniarfik taamaalilluni avatangiisinik nakkarsaaviunngitsunik periarfissiinissamut ilinniartullu nakkarsarneqannginnissaannut naapertuuttumik qulakkeerinissamut pisussaaffeqarpoq.³⁸ Tamanna ilinniarfiup nakkarsaasoqarnera paasiguniuk iliuuseqarfiginngippagulu, ilinniartup ilinniartoqamminut nakkarsaaneranut akisussaatinneqarsinnaaneramik isumaqarpoq.³⁹

Assigiinngisitsineq pillugu inatsit, ilinniartup toqqaannartumik assigiimmik pineqarneq pillugu maalaarutini aalajangiisartunut maalaaruteqarneragut imal. eqqartuussivikkut suliaassanngortitsineragut eqquutsinneqarsinnaavoq. Nakkarsaasoqarsimappat, ilinniarfik ilinniartumut aningaasanik taarsiisussanngortitaasinnaavoq.⁴⁰

ILINNIARTITSINERMI AVATANGIISIT PILLUGIT INATSIT

Ilinniarfiit ilinniartitsinermi avatangiisinik pitsaasunik pilersitsinissamut, ilinniartitsiviusunik isumannaassutsimut peqqissutsimullu tunngatillugu illersorneqarsinnaasunik pilersitsinissamut akisussaaffimmit, pituttugaapputaaq.⁴¹ Ilinniartitsinermi pitsaasunik avatangiiseqarnissamut pisinnaatitaaffeqarnerup, inatsimmi toqqaannartumik allassimanngikkaluarpuunniit, ilaatigut nakkarsarneqarsinnaaneranut illersugaanermik ilaqarnissaa naatsorsuutigisariaqarpoq.⁴²

Ilinniartitsinermi avatangiisit pillugit inatsit naapertorlugu, pimmatiginnitannginnissaq anguniarlugu iliuusissanik inerisaaneq aqputigalugu, pitsaaliuinissamik immikkut pisussaaffiliivoq.⁴³ Ilinniartitsinermi avatangiisit pillugit inatsimmi pimmatiginnittarnermik pitsaaliuinissaq annertuumik ukkanneqarpoq, assigiinngisitsinerli nakkarsaanerlu immikkut eqqaaneqaratik.

Tamatuma saniatigut, avatangiisit tarnimut sunniutaannit ajornartorsiutit pillugit paasissutissanut, tamatumunngalu atatillugu nakkarsaanerussaasumut iliuusissanik tigussasunik kinguneqarluartussanillu, ajornartorsiutinut aaqqiissutaasinnaasunik pilersaarusiornikkut, ilinniarfiit qisuariassapput.⁴⁴ Pisussaaffiit taakku eqquutsinneqanngippata, ilinniarfimmu maalaartoqarsinnaavoq. Tassani maalaarut isumaqataaffigineqanngippat DCUM-imut, nakkutilliisut naammagittaalliummik allaganngorlugu nassiussamik suliaqartussamut, ilinniarfiullu ilinniartitsinermi avatangiisinik naliliinermi periusissiaanik, politikkinik, ajornartorsiutip iliuuseqarfigineqarneramik il.il. misissuisussamut, naammagittaalliortoqarsinnaavoq,⁴⁵ Ilinniarfik pisussaaffimminik eqquutitsisimanngitsut DCUM-imit naliliivigineqarpat,

DCUM-ip ilinniarfik, pimmatiginnitarneq akiorniarlugu iliuusissanut pilersaarusiornissaanik piumasaraqfigisinnaavaa. Taamaalillutik kinguneqartitsinerit pisunut misigisanulluunniit aalajangersimasunut tunngassuteqaratik, ilinniafiulli pingaarnertut pisussaaffiunut tunngasuupput. Ilinniarfik piumasaaqammik malinninngippat Ilinniartitaanermut ministereqarfik ilinniarfimmuq tapiissutinik unitsitsisinnaavoq.⁴⁶

Tamatuma saniatigut ilinniarfik minnerpaamik ukiut pingasukkaarlugit ilinniartitsinermit avatangiisit pillugit naliliinissamut pisussaaffeqarpoq. Ilinniartitsinermit avatangiisinik naliliinermi, ilinniarfimmuq avatangiisit timimut tarnimut misigissutsimullu sunniutaasa qulaajaavagineqarnissaat ilaassapput, ilinniartitsinermit avatangiisini ajornartorsiutit suussusersineqassapput, taakkulu tunngavigalugit iliuusissanik pilersaarusiortoqassalluni.⁴⁷ DCUM- ilinniartitsinermit avatangiisinik naliliinissamut, ilinniarfimmuq ilitersuusiussaaq.

Ilinniartut kinaasusertik isertuullugu DCUM-imut, ilinniartitaanernut nakkutilliivittut allakkanik tunngaveqarluni suliamik ingerlatsisussamut, ilinniarfiup ilinniartitsinermit avatangiisinik naliliinermi periusissiaanik, politikkinik, ajornartorsiutinullu iliuuserisanik il.il. misissuisussamut maalaaruteqarsinnaapput⁴⁸. Nakkutilliiviup inatsit eqquutsinneqarsimanngitsoq naliliiguni, suliaq Ilinniartitaanermut ministereqarfimmuq ingerlateqqisinnaavaa.

KALAALLINIK DANMARKIMIITTUNIK NUNAP INOQQAAVISUT ILLERSUINEQ

ILO-ip isumaqatigiissutaa nr. 169, naalagaaffinni namminersortuni nunap inoqqaavinut naggueqatigiikkuutaanullu tunngassuteqartoq, Danmarkimit akuerineqartoq, naalagaaffiup nunap inoqqaavinut immikkut pisussaaffeqarneranut, arlalinnik piumasaaqatitaqarpoq. Isumaqatigiissut imminut kinaassutsip suussusersinissaanik, inuiaat isumaqatigiissummut ilaanerannut, ataatsimoortut namminneq inuiannut aalajangersimasunut atasutut isumaqarfiginerisa aalajangiisuuneranik, isumaqartumik imaqarpoq.⁴⁹

Isumaqatigiissummi, naalagaaffiup nunap inoqqaavisa pisinnaatitaaffii illersorniarlugit innimigisassaanerallu qulakkeerniarlugu, ilaatigut ataqatigiissaakkamik aaqqissuussamillu iliuuseqartoqarnissaanik qulakkeerinissaa, piumasaaqaataavoq. Tamatuma saniatigut, naalagaaffiup nunap inoqqaavi immikkoortitaanissamut illersugassarai, nunallu inoqqavisa ass. taakkununga tunngasunik allaffissornikkut aalajangiisoqassatillugu imal. inatsisini taakkununga tunngasuni peqataatinneqarnissaat qulakkeerlugu. Tamatuma saniatigut ilaatigut ilinniartitaanissamut pisinnaatitaaffimmuq tunngasut isumaqatigiissummi aalajangersaavagineqarput.

Isumaqatigiissut naapertorlugu, nunap inoqqaavisa inuttut inooqataanikkut, kulturikkut, upperisarsiornikkut anersaakkullu naleqartitaat ileqqulu, akuerineqarlutillu illersorneqassapput. Inuit taakku ataatsimoortutut ataasiakkaatullu ajornartorsiutaasa suunerat, naalagaaffiup, ileqquusut malillugit, eqqarsaatigissavai, inuuniarnermilu sulinermilu atugassarititaasunut nutaanut tunngatillugu ajornartorsiutit naapitassaasa pakkersimaarnissaat siunertarlugu, iliuusissat akuersissutigissallugit.⁵⁰

Tamanna, ilaatigut pisortat, kalaallit Danmarkimiittut– ilinniartitaanernissaq-
danskil kulturianik naapitsinerminni, oqaatsitigut kulturikkullu akimmiffissaasa
iliuuseqarfiginissaannut, tigussaasumik naapertuuttumillu tapersersuinissamut
immikkut pisussaaffeqarnerannik isumaqarpoq.

ILO-ip immikkut ilisimasalittut ataatsimiititaliaa, ILO-ip naalagaaffinni
namminersortuni nunap inoqqaavinut naggueqatigiikkuutaanullu tunngatillugu
isumaqatigiissutaata naammassineqarnissaanik nakkutilliisoq, isumaqatigiissummik
naammassinnineq pillugu Danmarkip nalunaarusiornerani, ilaatigut Danmarkimi
ilinniarfinni Kalaallit Nunaat pillugu ilisimasaqarneq, kiisalu oqaluttuarisaaneq
pillugu atuakkani ilinniartitsinermilu atortuni, kalaallit inuiaqatigiit naggueqatigiiaallu
inuit, qanoq oqaluttuarineqarnerat pitsaanerulersinniarlugu, ilinniartitaanikkut
suut suliniutaasimanerat soqutigaat.⁵¹ Ataatsimiititaliap, kalaallit Danmarkimiittut
akulerutsinneqarnissaannut, tamatumunngalu atatillugu kalaallinut Danmarkimiittunut
ikiorsiinermut/tapersersuinermullu tunngatillugu sunik suliniuteqarnera pillugu
paasisutissinneqarnissaq kissaatigaattaq.⁵²

Taamaalilluni nunap inoqqaavinut tunngatillugu ILO-ip isumaqatigiissutaa, kalaallinut
ilinniartunut Danmarkimi najugalinnut tunngatillugu naapertuuppoq, pingaartumik
assigiimmik pineqarnissaq Kalaallit Nunaannilu pissutsit pillugit qaammarsaaneq/
ilinniartitsineq pillugu apeqqutinut atatillugu atorreqarsinnaalluni.

KAPITALI 7 – INNERSUUSSUTIT

Inuttut Pisinnaatitaaffinnut Instituttip innersuussutai

- Meeqqanut Ilinniartitaanermullu ministereqarfiup Ilinniartitaanermut Ilisimatusarnermullu ministereqarfiup, ilinniarfiit tamarmik, ilinniartitsinermi pitsaasunik avatangiiseqarnissap nukittorsarneqarnissaanik pisussaaffeqarnerisa qulakkeerinissaa suliniutigissagaat. Ilinniartitsinermi pitsaasunik avatangiiseqarnissaq, avatangiisit pimmatiginniffiunngitsut, nakkarsaaviunngitsut assigiinngisitsiviunngitsullu ersarissarlugit annertusineqarnissaanik qulakkeerinissamik pisussaaffeqarneq, tamatuma nassataraa.
- Meeqqanut Ilinniartitaanermullu ministereqarfiup ilikkagassat naalagaaffeqatigiinnermut tunngasut, najoqqutassiani naapertuuttuni meeqqallu atuarfiini fagini sulerinissamut nassuiaatini erseqqissassavai, taamaaliornikkullu Kalaallit Nunaanni ullutsinni pissutsit ilisimaneqalernissaat qulakkeerlugu. Tamanna pingaartumik qallunaatoornermut inuiaqatigiilerinerermullu tunngavoq.

Nunat Avannarliit naalagaaffeqatigiinnerlu ukiumi atuarfiusumi 2022/2023-imi meeqqat atuarfiini oqaluttuarisaanermi pinngitsoorani ilinniagassatut ilanngunneqarsimagaluit, Kalaallit Nunaat moderniusoq pillugu qallunaatoornermi inuiaqatigiilerinermitu ilinniartinneqarnissaq atuartut suli amigaatigaat.

- Danskit naalakkersuisui naalagaaffimmi immikkoortumik, kalaallit Danmarkimiittut assigiimmik pineqarnissaannut naalagaaffiup suliniutaanik ataqatigiissaarinissamik qulakkeerisinnaasumik pilersitsissasut.

NASSUIAATIT

- 1 Netavisen (2019): Radio: Kalaallit inuusuttut ilinniartut amerlasuut kulturikkut assinngissutsit pissutaallutik Danmarkimi ilinniarnertik unitsiinnartarpaat. All. Christian Ulloriaq Jeppesen, 22. marts 2019.
- 2 Inuttut Pisinnaatitaaffinnut Institutti (2015): Kalaallinik Danmarkimiittunik assigiimmik pinninneq.
- 3 Kokborg, Heidi, Kristine Buske Nielsen & Thomas Christoffer Bahr (2017). Danmarkimi ilinniagaqarnissamat aqqut narluinnanngitsaq.
- 4 Madsen, Line Seier (2010). kinguaariit nutaat annertuumik akisussaaffillit – kalaallit inuusuttut Danmarkimut ilinniariartortut inuttut inooqataanerat, kulturi inuiaqatigiillu pillugit misissueqqissaarneq.
- 5 Tamatuma peqatigisaanik ilinniartuq 18-ileereersimasooq Kalaallit Nunaata avataani katillugit ukiut pingasut sinnernagit najugaqarsimassaaq. Ilinniartut naalagaaffimmit ilinniagaqarnersiutisiaqarnerminni taamaallaat Kalaallit Illuinut atassuteqartarput, ilinniartullu maanna nunani allani ilinniartut, amerlasuunut sinniisutut misissuiffigineqartussanut ilanngunneqanngillat.
- 6 Apersorneqartut akuersinerisigut, apersuinerit immiuneqarput inuullu nammineq oqaluttuaatut allanneqarlutik. Apersukkat nalunaarusiami atertik taallugu ilaanissaminnut aamma akuersipput.
- 7 Assigiinngisineqartutut misigineq kisiat misissuivigineqarmat, inatsisilerinermut tunngatillugu assigiinngisineqarnerup pineqarneratut inernilliisinaanngilagut.
- 8 Atugarissaarnermut Nuna Tamakkerlugu Ilisimatusarfik/ Det nationale Forskningscenter for velfærd (2012): Inuiaassuseq tunngavigalugu immikkoortitsinerup annertussusaanik misissuineq: <https://www.ft.dk/samling/20171/almdel/liu/spm/47/svar/1489965/1896409.pdf>
- 9 Sinneruttut 3 %-it akissutigaat 'alla'.
- 10 Inuttut Pisinnaatitaaffinnut Institutti (2015). Kalaallinik Danmarkimiittunik assigiimmik pinninneq.
- 11 Aya Mortag Freund:" Sooq taamaanngilatit?" –danskite kalaallillu maani najugallit akornanni amerlasuut allaassuteqartunut assuarlernerannut tunngasooq, speciali, inuiaqatigiit aqqissugaanerannik ilinniarneq, AAU, 2009, qup. 88.
- 12 Nuna tamakkerlugu ilinniartunik misissuisitsineq (2021). Kisitsisit internetsikkut tamanit pissarsiassaangillat, kisiannili Inuttut Pisinnaatitaaffinnut Instituttimut Ilinniartitaanermut -Ilisimatusarnermullu ministereqarfimmiit mailikkut 2023-imi februaarip ulluisa qulinganni nassiuuneqarsimallutik.
- 13 Slot, Line Vikkelsø (2008). Sulinermik sungiusarfissat ingerlatitseqqiisarnerlu. Sulinermik sungiusarnermi siunnersorti suliffeqarfiit piumasaqaataasa immikkoortitsinnginnissallu imminnut akerleriit akornanni. Aningaasaateqarfiup Rockwool Fondip Ilisimatusarnermut immikkoortua; Inuttut Pisinnaatitaaffinnut Institutti (2016): sulinermik sungiusarfissanut assigiimmik periarfissaqarneq; Inuttut Pisinnaatitaaffinnut Institutti (2023): Ilinniartut inuiattut ikinnerussuteqartut sulinermik sungiusarnissamat toqqarneqartannginnerat.
- 14 Atugarissaarneq pillugu nuna tamakkerlugu ilisimatusarfik Det nationale Forskningscenter for velfærd (2012): Inuiaassuseq tunngavigalugu

immikkoortitaanerup naliliivigineqarnera: <https://www.ft.dk/samling/20171/almdel/liu/spm/47/svar/1489965/1896409.pdf>

- 15 Inuttut Pisinnaatitaaffinnut Institutti (2015). Kalaallinik Danmarkimiittunik assigiimmik pinninneq
- 16 Tunngaviumik pisinnaatitaaffinnut EU-mi sullissivik (FRA): EU-MIDIS – European Union Minoritets and Discrimination Survey, Main Results Report, 2009, s. 11-12.
- 17 Epinion (2019). Dansk it inuusuttut Kalaallit Nunaat pillugu ilisimasaat. Københavnimi Ilinniartitaanermut ministereqarfimmi Ilinniartitaanermut Pitsaassutsimullu Aqutsisoqarfik sinnerlugu.
- 18 Visit Greenland & YouGov (2012). Dansk it Kalaallit Nunaat kalaallillu pillugit isummiuteriigaat pillugit misissuineq.
- 19 Kokborg, Heidi, Kristine Buske Nielsen & Thomas Christoffer Bahr (2017). Danmarkimi ilinniagaqarnissamut aqut narluinnanngitsaq.
- 20 Nuna tamakkerlugu ilinniartut pillugit misissuisitsineq (2021). Kisitsisit internetsikkut tamanit pissarsiassaangillat, kisiannili Ilinniartitaanermut Ilisimatusarnermullu ministereqarfimmiit 2023-imi februaarip ulluisa qulinganni mailkkut Inuttut Pisinnaatitaaffinnut Instituttimut nassiunneqarnikuullutik.
- 21 Nuna tamakkerlugu ilinniartut pillugit misissuisitsineq (2021). Kisitsisit internetsikkut tamanit pissarsiassaangillat, kisiannili Ilinniartitaanermut Ilisimatusarnermullu ministereqarfimmiit 2023-imi februaarip ulluisa qulinganni mailkkut Inuttut Pisinnaatitaaffinnut Instituttimut nassiunneqarnikuullutik.
- 22 DR (2018). Radio: Aputeqanngippallaarpoq isumaqatigiissutillu amerlavallaarlutik: Kalaaleq Carl Danmarkimi ukiuunerani nikallunganermik nappaateqalerpoq.
- 23 Ilinniartitaanermut Ilisimatusarnermullu ministereqarfik (2016). Issittoq pillugu ilisimatusarnermi ilinniartitaanermilu iliuusissatut siunniussat.
- 24 EVA (2021): Ilinniartut taamaatittut atuakkanut uterajupput.
- 25 Madsen, Line Seier (2010). Kinguaariit nutaat annertuumik akisussaaffillit – kalaallit inuusuttut Danmarkimut ilinniartortartut inuttut inooqataanerat, kulturi inuiaqatigiillu pillugit misissueqqissaarneq
- 26 Ilinniartut allattariarsukkanik suliaqarnerminni/bachelorinngorniutini/specialini il.il. aamma Kalaallit Nunaannut tunngasunik annertunerusumik sammisaqarnerat, Aarhusimi Kalaallit Illuanni maluginiarneqarpoq.
- 27 Ilanngussaq Y takuuk.
- 28 Sunniivigeqatigiinneq ajortoq, ilinniarnermi misigisat pitsaanngitsut annertunerusut, nalerisimaassutsimut tunuliaqutaasuni allanngorartuni annikinnerunerisa ataqatigiinnerannik isumaqarpoq. Sunniivigeqatigiinnermut kisitsit amerlisaataasooq -1-1 periarfissaqarpoq, -1 imal. 1, qanilliarortillugu imminnut ataqatigiinnerat annertusiartussaaq.
- 29 Ilinniarnermi misigisanut pitsaanngitsunut nalerisimaarnermullu apeqqutinut nassuiaammut tunngatillugu, ilanngussaq X takuuk.
- 30 Ilanngussaq Z takusinnaavat.
- 31 Allannguisartut assigiinngitsut imminnut ataqatigiinnerannik naatsorsueqqissaarnikkut misissuineq- maluginiakkanik pissusissamisoortunik pingaarnertutisooq atornerarpoq. Assigiinngisitaanerup immikkortui arfineq marluk, isummerfigisinnaanngisamik qinigassinneqarnermi eqqarsaatitigut utersaarnerni uuttuummut ataatsimut 0-imiit 7-imut kisitsisitalimmut, assigiinngisinneqarneq pillugu ilinniartup angersimasaanut imal. tamatigut / akulikitsunik /ilaannikkut akisaanut, apeqqutit taakku arfineq marluk ilaannut amerlasuunut atassuteqartumut eqikkarneqarput. Sukumiinerusumik paasisaqarniaruit, bilag X takuuk.

- 32 Ilinniarnermi inuttut akulerunneq pillugu uuttuut 0-imiit 5-imut kisitsisitalik, ilinniartup ilinniakkamut tunngatillugu aaqquissuussinernut peqataasarneranik, ataatsimoorluni aaqquissuussinerni peqataasarneranik, ilinniaqatiminit ilinniakkamut tunngatillugu ikiorneqarsinnaanerani, ilinniarnermi ernumassutsiminik avitseqatsissaqarneranik kiisalu ilinniarnermi minnerpaamik ataatsimik ikinngutitaarsimaneranik oqaatiginnittumik uuttorneqarpoq/naliliivigineqarpoq.
- 33 Assigiinngisitsineq pillugu inatsit § 3, imm. 2. Assigiinngisitsineq pillugu Maalaarutini Aalajangiisartut aalajangiinermi KEN nr. 10157, 20/11/2019-imeersumi, ilinniartitaanerit tamarmik akissarsiorfissamik suliffeqalernissamik nassataqartussat, assigiinngisitsineq pillugu inatsimmi assigiinngisitsinermut inerteqqummut tamakkiisumut ilaanerit, erseqqissarpaat.
- 34 Assigiinngisitsineq pillugu inatsit § 1, imm. 4.
- 35 Ibid.
- 36 Assigiinngisitsineq pillugu inatsit § 7, imm. 2
- 37 Assigiinngisitsineq pillugu inatsit § 15 imal. naligiissitaaneq pillugu inatsit § 2b.
- 38 Assigiinngisitsineq pillugu Maalaarutini Aalajangiisartut aalajangigaat 16. december 2022-imeersoq, nr. 9033
- 39 Assigiinngisitsineq pillugu Maalaarutini Aalajangiisartut aalajangigaat 16. december 2022-imeersoq, nr. 9033
- 40 Assigiimmik pineqarnissaq pillugu inatsit §§ 14-15.
- 41 Ilinniartitsinermi avatangiisit pillugit inatsit, § 1.
- 42 Nassuiaat: Pitsaassutsip, sullivimmi pissutsit isumannaassutsimut peqqissutsimullu tunngatillugu illersorneqarsinnaasut pitsaassusaannut nalimmassarneqarnerisa nassatarisaanik, nakkarsaanerup sullivimmi avatangiisit pillugit inatsimmi ilanngunneqarnera.
- 43 Taama pisussaaffeqarneq meeqqat atuarfiini inuusuttunullu ilinniartitsinermi avatangiisit pillugit inatsit §1a-1c.
- 44 Ilinniartitsinermi avatangiisit pillugit inatsit, §§ 1b og 1c.
- 45 Ilinniartitsinermi avatangiisit pillugit inatsit, § 7.e.
- 46 Ilinniartitsinermi avatangiisit pillugit inatsit §§ 7a-7d.
- 47 Ilinniartitsinermi avatangiisit pillugit inatsit §§ 6-7.
- 48 Ilinniartitsinermi avatangiisit pillugit inatsit § 7e.
- 49 Nalunaarut nunap inoqqaavisa pisinnaatitaaffii pillugit isumaqatigiissut (ILO) nr. 169, 28. juni 1989-imeersoq, naalagaaffinni namminersortuni nunap inoqqaavinut naggueqatigiikkuutaanullu tunngasoq nr. 97, 9. oktober 1997-imeersoq, artikel 1, imm. 1.
- 50 Nalunaarut nunap inoqqaavisa pisinnaatitaaffii pillugit isumaqatigiissut (ILO) nr. 169, 28. juni 1989-imeersoq, naalagaaffinni namminersortuni nunap inoqqaavinut naggueqatigiikkuutaanullu tunngasoq, artikel 1, imm. 1, takuuk artikel 5, litra a aamma c.
- 51 ILO, Committee of Experts on the Application of Convention and Recommendation (CEACR), Direct Request, adopted 2000, published 89th ILC session (2001), tilgængelig på ILO's hjemmeside: http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:13101:0::NO:13101:P13101_COMMENT_ID:3057054
- 52 ILO, Committee of Experts on the Application of Convention and Recommendation (CEACR), Direct Request, adopted 2004, published 93th ILC session (2005), ILO-ip nittartagaani pissarsiassaq: http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:13101:0::NO:13101:P13101_COMMENT_ID:3057054.

INUIT
PISINNAATITAAFFIINUT
INSTITUTI